

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Інститут післядипломної освіти
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

ДИПЛОМНА РОБОТА МАГІСТРА

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА НОРВЕГІЇ У ХХІ ст..

Виконав: студент VI курсу, групи 691мз
спеціальності 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Хоменко Кирило Валерійович

Керівник: к. і. н., доцент
кафедри міжнародних відносин та
зовнішньої політики

Вовчук Людмила Анатоліївна

Рецензент: к. соціолог. н., доцент
кафедри політології та соціології
Чорна Вікторія Олександрівна

Миколаїв – 2022 рік

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	I-VIII
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ НОРВЕГІЇ В ХХІ СТОЛІТТІ.....	6
1.1. Понятійно-категоріальний апарат дослідження.....	6
1.2. Стан наукової розробки теми та джерельна база дослідження.....	15
1.3. Теоретико-методологічна основа дослідження.....	19
РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НОРВЕГІЇ ЗА ПРИМ'ЄРСТВА ЙЕНСА СТОЛТЕНБЕРГА (2005-2013 рр.).....	29
2.1. Політико-економічна співпраця з країнами сусідами та Європейським Союзом.....	29
2.2. Військове співробітництво Норвегії з союзниками по НАТО.....	36
2.3. Арктична політика країни.....	42
РОЗДІЛ 3. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА НОРВЕГІЇ ЗА ПРИМ'ЄРСТВА ЕРНИ СОЛЬБЕРГ (2013-2021 рр.).....	52
3.1 Економічне співробітництво Норвегії з країнами-членами ЄС.....	52
3.2 Співпраця Норвегії та НАТО у військовій сфері.....	70
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. З огляду на швидкі темпи глобалізації сукупність методів та інструментарій досягнення геополітичних цілей держав значно розширився. Впливовість, сила держави і можливість досягати своїх цілей на зовнішньополітичній арені значною мірою пов'язані зі стратегічними пріоритетами країни. Впливовими акторами міжнародних відносин стають не лише ті держави, які прийнято відносити до числа «великих держав», а й «малі держави» та «середні держави», яскравим прикладом чого є Королівство Норвегія, яке впродовж останніх десятиліть становить собою яскравий приклад того, як мала держава бере участь у визначальних процесах глобального розвитку на одному рівні з великими державами.

Королівство Норвегія активно співпрацює з країнами Європейського Союзу, НАТО та іншими провідними акторами світової міжнародної арени. Норвегія є активним учасником в Арктиці, що пояснюється, насамперед, геополітичним становищем країни, яка входить до складу так званої «арктичної п'ятірки», що складається з держав, які мають унікальний прямий вихід до Північного Льодовитого океану. Серед цих п'яти держав, що безпосередньо межують з арктичним регіоном, Королівство Норвегія провадить найбільш виважену й стриману політику у порівнянні з Канадою, Росією, США та Данією. Проте роль Осло у визначенні подальшого статусу Арктики від цього не применшується. Норвегія – це європейська й одночасно атлантична держава, яка глибоко інтегрована в усі світові економічні та політичні процеси.

В цьому контексті важливим є дослідження еволюції концептуальних аспектів зовнішньополітичної стратегії Норвегії від часу отримання країною незалежності і до теперішнього часу.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика Норвегії. **Предметом** – особливості зовнішньополітичної діяльності Норвегії упродовж 2005-2021 рр.

Територіальні рамки цього дослідження обмежені територією країн Скандинавського півострова, Європейського Союзу, США.

Хронологічні межі охоплюють період XXI століття. *Нижня межа* дослідження 2005 р. пояснюється приходом до влади в країні Йенса Столтенберга і як наслідок активізацією зовнішньополітичної діяльності Королівства Норвегія. *Верхню межею дослідження* є 2021 р., що пояснюється останніми подіями в зв'язку з COVID-19, зміною динаміки розвитку двосторонніх та багатосторонніх відносин Норвегії з важливими та стратегічними партнерами за період правління Ерни Сольберг.

Метою даної роботи є дослідження та висвітлення зовнішньої політики Королівства Норвегія упродовж XXI ст.. Досягнення поставленої мети вимагає виконання наступних **завдань**:

- розкрити понятійно-категоріальний апарат дослідження;
- описати стан наукової розробки проблеми, проаналізувати та систематизувати джерельну базу дослідження;
- визначити політико-економічну співпрацю Норвегії з країнами сусідами та Європейським Союзом упродовж 2005-2013 рр.
- розкрити військове співробітництво Норвегії з союзниками по НАТО (2005-2013 рр.);
- дослідити арктичну політику країни;
- висвітлити економічне співробітництво Норвегії з державами-членами ЄС упродовж 2013-2021 рр.
- розкрити співпрацю Норвегії та НАТО у військовій сфері (2013-2021 рр.).

Наукова новизна роботи визначається, передусім не досить достатньою розробленістю теми у вітчизняній науці і полягає у тому, що у магістерській роботі:

- вперше, на основі залучення нового матеріалу, здійснена спроба комплексного дослідження даної тематики;
- отримана подальша систематизація стану наукової розробки теми та джерельна база дослідження;

Практичне значення роботи полягає у тому, що роботу написано в наукових та навчальних цілях і безпосередньо адресовано викладачам, студентам та аспірантам гуманітарних факультетів, де викладаються такі предмети, як «Зовнішня політика країн ЄС», «Актуальні проблеми міжнародних відносин», «Міжнародна та європейська безпека» та ін. Отримані результати досліджуваної теми можуть використовуватися істориками, політологами, фахівцями з міжнародних відносин та міжнародного права тощо в сфері їхньої діяльності.

Апробація результатів дослідження представлена участю у Міжнародній конференції «Ольвійський форум» (м. Миколаїв, ЧНУ імені Петра Могили, червень 2022 р.); XII Міжнародній науково-практичній конференції «Аркасівські читання: історична наука на сучасному етапі розвитку української державності» (Миколаїв, МНУ імені В.О. Сухомлинського травень 2022 р.).

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 91 - сторінок, з них основного тексту 83 - сторінок. Робота складається зі вступу, 3 основних розділів, 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (68 найменування українською, російською та англійською мовами).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ НОРВЕГІЇ В ХХІ СТОЛІТТІ

1.1. Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Процеси, які сьогодні мають місце у сфері міжнародних відносин характеризуються значним розмаїттям та складністю. Причиною цього є глобалізація та регіоналізація міжнародних відносин, що вимагає від держав перегляду старих способів взаємодії, вдосконалення механізмів співпраці, розробки зовнішньої політики, адекватної сучасним обставинам. В кінцевому рахунку, від продуманої, чітко обґрунтованої зовнішньої політики держави багато в чому залежить не тільки реалізація національних інтересів, але й успіх внутрішньополітичних дій уряду. Це вимагає чіткого розуміння змісту зовнішньої політики та раціонального використання її механізмів. Розуміння зовнішньої політики також пов'язане із власне зовнішньополітичною діяльністю держави. Дія в цьому випадку сприймається як базова одиниця аналізу, на яку можна спиратися як на факт.

Послідовність дій і зовнішньополітична поведінка дозволяють судити про відповідність декларативних і фактичних цілей зовнішньої політики країни.

Дії, з одного боку, дають можливість корегувати наявні доктринальні рамки зовнішньої політики, а з іншого боку - утворюють досвід, на базі якого будуються нові доктрини. Тому з такою увагою спостерігають, приміром, за першими кроками нового керівництва країни. Моніторинг здійснюється, щоб не пропустити найважливіших змін зовнішньополітичного курсу.

Як правило, сутність і зміст зовнішньополітичного курсу держави найбільш повно розкривається у проведених зовнішньополітичних діях її

суб'єкту, сукупність яких являє собою зовнішньополітичну діяльність. «Зовнішньополітична діяльність... держави на конкретних напрямках, у певних формах у ті або інші моменти реалізує потреби, інтереси, цілі, стратегію й тактику, хоча й з деякими корегуваннями й деформаціями відносно до специфічних внутрішніх і зовнішніх об'єктивних умов. Суб'єктивний фактор грає тут ще більш значну роль»¹.

Необхідно відзначити, що зміст і форми зовнішньополітичної діяльності детерміновані не тільки національно-державними інтересами, але й конкретно-історичним станом міжнародної обстановки².

Зовнішньополітична діяльність виступає кінцевою ланкою в ланцюжку «зовнішньополітичні потреби – зовнішньополітичні інтереси – зовнішньополітична стратегія й тактика – зовнішньополітична діяльність» і покликана забезпечити реалізацію потреб соціально-економічного й політичного розвитку країни, переломлених крізь призму їхнього розуміння правлячою елітою виходячи з конкретно-історичних умов системи міжнародних відносин, можливостей держави і її місця в системі міждержавних відносин. Зовнішньополітична діяльність є втіленням зовнішньополітичної стратегії й тактики, а також політичної волі керівництва країни з реалізації поставлених цілей. Крім цього, у зовнішньополітичній діяльності відображається все мистецтво політичного керівництва, його здатність до політичного передбачення й прогнозування, підготовленість дипломатії до ведення вмілої зовнішньополітичної гри.

З погляду функціонального змісту зовнішньополітична діяльність держави покликана забезпечити вирішення ряду взаємозалежних завдань.

¹ Процесс формирования и осуществления внешней политики капиталистических государств / Отв. ред. В. И. Гантман. М.: Наука, 1981. С.33.

² Поздняков Э.А. Внешнеполитическая деятельность и межгосударственные отношения / Отв. Ред. Д. Г. Томашевский. М.:Наука, 1996. С. 44-49.

1. Забезпечення безпеки держави на міжнародній арені у процесі її взаємодії з іншими країнами, із системою міждержавних відносин на двосторонньому, регіональному й глобальному рівні.

У зв'язку із цим впливає й інше завдання, а саме сприяння процесу формування такої системи міжнародних відносин, що у максимальному ступені сприяє інтересам національної безпеки країни.

2. Реалізація національно-державних інтересів на міжнародній арені, створення сприятливих міжнародних умов для соціально-економічного, політичного й культурного розвитку країни.

3. Поширення й впровадження у практику міжнародних відносин системи цінностей та ідеалів, що лежать в основі політичної системи суспільства.

4. Корекція зовнішньополітичної стратегії, зовнішньополітичного курсу держави відповідно до мінливих умов міжнародних відносин.

Можна виділити й інші завдання, вирішення яких здійснюється за допомогою зовнішньополітичної діяльності. Однак і вже зазначені завдання зовнішньополітичної діяльності у достатньою мірою відображають той факт, що зовнішньополітична діяльність виступає тим елементом, який розкриває сутність зовнішньополітичного курсу держави. Маніпулюючи різними засобами зовнішньополітичного впливу, підбудовуючи зміст зовнішньополітичної діяльності під конкретні умови міжнародної обстановки у межах, що допускаються її сутнісним змістом, який, у свою чергу, характеризує головні національно-державні інтереси на певному історичному етапі, суб'єкт зовнішньої політики прагне до досягнення своїх цілей на міжнародній арені. Іншими словами, всі основні елементи зовнішньої політики реалізуються за допомогою зовнішньополітичної діяльності держави³.

³ Власов В.Г. Зміст та механізми зовнішньої політики сучасної держави // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». 2015. №8. С. 1-14.

Ще один варіант розуміння зовнішньої політики - інституціональний, пов'язаний із процесом реалізації рішень. Мова ведеться про урядові механізми зовнішньої політики (foreign affairs government structure), під якими розуміються державні інститути, відповідальні за формування й здійснення зовнішньої політики. У кожній країні подібні механізми мають свої особливості.

Урядові механізми, як правило, громіздкі й витратні. Вони є розгалуженою мережею відомств, міністерств, рад і агентств, забезпечення роботи яких вимагає значного фінансування й не гарантує оптимальної витрати коштів. При цьому окремі ланки цих інститутів конфліктують одна з одною (боротьба різних груп чиновників, протиріччя політичних призначенців і бюрократії).

В кожній країні механізми такого роду мають значний «ресурс опору». Це означає, що реалізація одних програм може бути істотно вповільнена, блокована, реалізація інших - прискорена або просто нав'язана⁴. Але як би то не було, інституціональний механізм - основний інструмент реалізації зовнішньополітичних рішень, і успіх зовнішньої політики залежить у величезному ступені від нього. Фактично зовнішня політика виробляється в рамках подібних механізмів.

Для розгляду концептуальних засад зовнішньополітичної стратегії Королівства Норвегія необхідно дослідити еволюцію норвезького зовнішньополітичного дискурсу. Дослідник О. Рісте зазначає, що невеликий розмір країни означає її порівняно слабку здатність впливати на стан міжнародних справ та міжнародне середовище загалом, що в свою чергу впливає на розуміння Норвегією поняття суверенітету та, внаслідок цього, особливості її розвитку⁵. Водночас вченим висловлюється думка, що той

⁴ Dregner D.W. Ideas, Bureaucratic Politics and the Crafting of Foreign Policy // American Journal of Political Science. October 2000. Vol. 44. No 4. Pp. 733-749.

⁵ Riste O. Norway's Foreign Relations – A History. Oslo: Universitetsforlaget, 2001. URL: <https://doi.org/10.1080/034687> (дата звернення: 14.01.2022).

факт, що Норвегія є малою країною, полегшує процес досягнення політичного консенсусу з приводу зовнішньополітичного курсу країни. Таким чином, в основі зовнішньополітичного дискурсу Норвегії як суверенної держави, якою вона стала відносно недавно, лежить поєднання двох ефектів малого розміру країни — вразливого становища Норвегії на міжнародній арені та необхідності досягнення політичними елітами консенсусу щодо зовнішньої політики.

Незважаючи на малі розміри Норвегії та незначну кількість населення (менше 5 млн. чоловік), Норвегія відіграє непропорційну її розміру роль в деяких сегментах політичного та економічного спектра. Так, Норвегія входить до числа 15 країн з найбільшою зоною морського шельфу, ресурси якого роблять її впливовим актором міжнародного енергетичного сектора, а також обумовлюють її залучення до процесів мирного врегулювання, надання іноземної допомоги для розвитку, гуманітарної допомоги, а також боротьби зі змінами клімату. Таким чином, сьогодні зовнішня політика Норвегії характеризується співіснуванням стійкої ідентичності малої держави та наявністю міжнародних інтересів у певних сферах.

За визначенням О. Рісте, розвиток зовнішньої політики Норвегії відбувався в межах трьох парадигм – нейтралізму, моралізму та інтернаціоналізму, сформованих внаслідок специфіки ідентичності Норвегії як малої країни. В той час як нейтралізм є відповіддю на відносно слабкість позиції Норвегії в міжнародній політиці в рамках традиційного сприйняття сили, а також спробою забезпечити суверенітет країни за допомогою ізоляціонізму, інтернаціоналізм базується на положенні реалізму про необхідність участі в міжнародних коаліціях для забезпечення власної безпеки та економічних інтересів. В свою чергу, моралізм або «місіонерський поклик», за визначенням О. Рісте, є ідеалістичним варіантом інтернаціоналізму, який спрямований на досягнення впливу на міжнародній арені через дипломатію цінностей.

На початку XXI ст. до сфери зовнішньополітичних пріоритетів Норвегії також було віднесено боротьбу зі змінами клімату. Нова роль «політики залучення» в загальному зовнішньополітичному курсі Норвегії знайшла своє відображення в інституційному оформленні співробітництва для розвитку.

Так, Міністерство співробітництва для розвитку та NORAD були включені до складу Міністерства закордонних справ, а відділ миру та мирного врегулювання в складі відповідного міністерства було наділено більш широким спектром повноважень. Водночас ключове значення отримав такий напрям політики залучення Норвегії, як пом'якшення наслідків змін клімату, про що, наприклад, свідчить той факт, що протягом 2005–2012 рр. очільник Міністерства співробітництва для розвитку також займав посаду Міністра охорони навколишнього середовища⁶.

Становлення «політики залучення» як нового пріоритету зовнішньої політики Норвегії стало наслідком появи нових можливостей в середовищі міжнародних відносин після завершення Холодної війни. Основу «політики залучення» Норвегії склали зовнішньополітичні зусилля з подолання проблем розвитку, надання гуманітарної допомоги, захисту прав людини, підтримки миру, а також пом'якшення наслідків змін клімату. Такий набір складових норвезької «політики залучення» дозволяє говорити про ідеалістичну спрямованість зовнішньополітичної стратегії країни в даний період. Разом з цим «політика залучення» розглядалася як альтернативна стратегія, що мала на меті збільшення впливу країни на міжнародній арені та отримання міжнародно-політичних вигод в ситуації зменшення геостратегічного значення Норвегії для НАТО, а також з врахуванням того

⁶ Stokke K. The Soft Power of a Small State. Discursive Constructions and Institutional Practices of Norway's Peace Engagement. University of Oslo. 2010. URL: https://www.researchgate.net/publication/248707039_The_Soft_Power_of_a_Small_State_Discursive_Constructions_and_Institutional_Practices_of_Norway's_Peace_Engagement

факту, що Норвегія не була членом ЄС, а її участь в операціях, очолюваних США, далеко не завжди оцінювалася однозначно⁷.

Отже, «політика залучення» Норвегії, яка бере свій початок з християнського та соціалістично-ідеалістичного інтернаціоналізму, що перебувало в певному протиставленні безпековій політиці, стала розглядатися як стратегія задля отримання визнання та збільшення впливу в різноманітних сферах міжнародних відносин.

В умовах змін міжнародного контексту безпеки та дипломатії цінностей норвезький дискурс політики залучення заради миру також зазнав змін.

Початок XXI століття стає новим етапом у розвитку та активізації норвезької арктичної політики. Так, у 2005 році норвезький уряд проголосив політику щодо Крайньої Півночі головним пріоритетом не лише внутрішньої, але й зовнішньої політики Королівства. Складовими частинами цього напрямку стали такі питання: Баренцове море як сховище енергоресурсів, рибний промисел, питання юрисдикції, кліматичні зміни та політика щодо охорони навколишнього середовища⁸. А у 2006 році була оприлюднена «Стратегія Крайньої Півночі», розроблена урядом Норвегії⁹, яка визначила такі цілі: посилення суверенітету Норвегії в регіоні; розвиток науково-дослідницького потенціалу; збереження навколишнього середовища і природних ресурсів; розвиток енергетичного сектору та посилення співробітництва з Росією. У стратегії до важливих сфер двостороннього співробітництва віднесені: боротьба з незаконним рибальством, полегшення у перетині кордонів та забезпечення умов для зміцнення економічних контактів.

⁷ Взаимодействие Норвегии и НАТО // Информационно-аналитический портал НАТО. URL: <http://www.nato.bz/ru/norway.html>

⁸ Offerdal K. Arctic Energy in EU Policy: Arbitrary Interest in the Norwegian High North // Arctic. 2010. №63(1). March. Pp. 30–42.

⁹ Government of Norway. The Norwegian Government's High North Strategy. URL: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/UD/Vedlegg/strategien.pdf> (Accessed 14.01.2022)

Більше того, розглядалась можливість створення спеціальної економічної зони на території норвезької провінції Фіннмарк та північно-західної частини Росії.

У цій стратегії зазначено, що архіпелаг Шпіцберген посідає важливе місце у «високоширотній північній політиці» Норвегії. Разом з тим, потрібно підкреслити, що це був початок розроблення скоординованої збалансованої політики щодо високоширотної півночі, враховуючи інтереси різних груп всередині суспільства та значення цього регіону на міжнародній арені й у відносинах Осло з іншими міжнародними акторами. Додатково, акцентуючи увагу на Крайній Півночі, Осло намагалось привернути до регіону увагу західних країн, які дещо втратили інтерес до Арктики після завершення біполярного протистояння. Подальші дії інших акторів на міжнародній арені (зокрема, відома арктична подорож Росії у 2007 році до Північного полюсу) лише підтверджують правильність політики Осло в цьому напрямку.

У березні 2009 року був оприлюднений документ «Нові структурні елементи на Півночі. Наступний крок в урядовій стратегії Крайньої Півночі»¹⁰, у якому підтверджені цілі та методи з документу 2006 року. Проте уряд розширив спектр конкретних пропозицій щодо заходів у рамках семи пріоритетних напрямків: клімат та навколишнє середовище; моніторинг-реагування-безпека на морі у північних водах; сталий розвиток морських офшорних нафтових та відновлювальних морських ресурсів; розвиток материкового бізнесу; розвиток інфраструктури на Півночі; суверенітет та транскордонне співробітництво; культура та засоби для існування корінних народів. У передмові зазначено, що уряд планує продовжувати та інтенсифікувати свої зусилля в районі Крайньої Півночі, які спираються на конструктивні відносини між державним і приватним сектором, між центральними та місцевими органами влади, та поміж

¹⁰ Government of Norway. New Building Blocks in the North. The next Step in the Government's High North Strategy, URL: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/nordomradene/new_building_blocks_in_the_north.pdf (Accessed 14.01.2022)

Норвегією і міжнародними акторами. У документі вказується, що зовнішній і внутрішній виміри стратегії Крайньої Півночі тісно пов'язані. Цілі, заявлені у документі, повинні сприяти посиленню присутності та діяльності Норвегії у трьох найбільш північних губерніях та на Шпіцбергені, що, своєю чергою, підвищить авторитет і вплив Норвегії під час обговорення питань Крайньої Півночі на міжнародному рівні¹¹.

Отже, Норвегія реалізує зовнішньополітичну стратегію з охопленням як власного, так й інших регіонів світу з опорою на принцип «когерентності», який передбачає безпосередній взаємозв'язок між розвитком слаборозвинених регіонів світу, безпекою Норвегії та світополітичною стабільністю в цілому. В зовнішній політиці Норвегії знайшло місце таке явище як злиття ідеалів та інтересів в тому сенсі, де ідеали виявилися включеними в широке розуміння поняття інтересів, в той час як інтереси забезпечуються шляхом використання мови та практики ідеалізму.

1.2. Стан наукової розробки теми та джерельна база дослідження

Використану для написання роботи літературу можна розподілити за проблемним критерієм на дві групи.

Першу групу складають роботи, які присвячені аналізу зовнішньої політики Норвегії як складову арктичної політики, вивчаючи особливості сучасної політики Норвегії в арктичному регіоні, оцінку стратегічних та економічних планів Норвегії, основних напрямів військового будівництва, пріоритетів міжнародного співробітництва для виконання задач в Арктиці.

¹¹ Бодрук О.С. Система національної та міжнародної безпеки в умовах формування нового світового порядку: 1991-2001 роки. Автореферат дисертації К., 2003.С. 20-24 с.

Серед українських дослідників такою проблематикою займається А.Г. Подворна¹², яка розглядає зовнішній вимір арктичної політики Королівства Норвегія у ХХІ ст. та показує специфіку розроблення та втілення такої політики. Д.В. Пугачова¹³ у своїй кандидатській дисертації досліджує зміни, які відбулися в політиці скандинавських країн, наголошує на необхідності системного вивчення чинників, що формують безпекову складову зовнішньої політики країн Скандинавії та забезпечення своїх національних інтересів у зв'язку з глобальними геополітичними трансформаціями.

Серед російських дослідників слід виділити В.В. Дзюбана¹⁴, Н.А. Комлеву¹⁵ та А.А. Ковальова¹⁶. Російські дослідники С.А. Бокерія, Е.А. Кернер та Д.А. Кузнєцова¹⁷ у своїй спільній праці, на основі доктринальних документів, досліджують еволюцію пріоритетів арктичної політики країн північної Європи.

¹² Подворна О.Г. Політика Королівства Норвегії щодо регіону Арктики у ХХІ столітті: специфіка зовнішнього виміру // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Філософія. Соціологія. Політологія : збірник наукових праць. Дніпропетровськ: Дніпропетровський національний університет ім. Олеса Гончара, 2016. Випуск 6 (34). С. 77-90.

¹³ Пугачова Д.В. Зовнішня політика країн Скандинавії у сфері безпеки та оборони у постбіполярний період : дис. канд. політ. наук : 23.00.04 / Пугачова Дар'я Володимирівна. Київ, 2017. 198 с.

¹⁴ Дзюбан В.В. Арктическая политика Норвегии в ХХІ веке : научная статья / В.В. Дзюбан. Москва: Архонт, 2019. С. 4-9. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/arkticheskaya-politikanorvegii-v-xxi-veke>, (Дата обращения: 14.01.2022).

¹⁵ Комлева Н.А. Арктическая стратегия Приарктических государств: общее и особенное // Арктика и Север. 2011. V. 1., 2. С. 19-25.

¹⁶ Ковалев А.А. Норвежская арктическая политика безопасности: повестка 2019 года // Право и политика. 2020. № 2. DOI: 10.7256/2454-0706.2020.2.30332 URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=3033

¹⁷ Бокерія С.А. Эволюция приоритетов арктической политики стран Северной Европы (на основе контент-анализа доктринальных документов) / С.А. Бокерія, Е.А. Кернер, Д.А. Кузнєцова // Via in tempore. История. Политология. 2020. Т. 47, № 2. С. 416-426. Doi: 10.18413/2687-0967-2020-47-2-416-426. Библиогр.: С. 424-426

Найбільш активно це питання досліджують зарубіжні вчені, особливо представники саме норвезької школи: Б. Фон, В. Ельвебак¹⁸ та Дж. Гові, Р. Малнес¹⁹ Особливо слід виділити праці мексиканського політичного діяча і політолога Олав Кнудсен²⁰.

Друга група представлена науковими працями, що присвячені безпосередньому вивченню концептуальних засад зовнішньополітичної стратегії Королівства Норвегія.

Вітчизняна школа в даному аспекті представлена працями Б. Барна²¹, в якій аналізується вплив європейського економічного простору на основні засади зовнішньої політики Норвегії XXI ст. Стаття О. Брайчевської²² присвячена аналізу причини активізації зовнішньої політики Норвегії щодо України у цей період та визначити основні напрямки норвезько-української співпраці.

Українська дослідниця І.О. Лук'янова²³ у своїй роботах аналізує концептуальні засади зовнішньополітичної стратегії Королівства Норвегії, де розкриває повністю сутність поняття «стратегія» та розглядає історичну ретроспективу зовнішньополітичних пріоритетів Норвегії від часу отримання країною незалежності і до теперішнього часу.

¹⁸ Birgitte K. Fonn og Vebjørn Elvebakk, Med verden som bakteppe: Historien om gründertiden ved NUPI 1959-69. Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Institutt, 2003, 84 p.

¹⁹ Hovi Jon og Raino Malnes, red., Normer og makt: Innføring i internasjonal politikk. Oslo: Abstrakt Forlag, 2001, 324 p.

²⁰ Olav F. Knudsen, ed., Strategic Analysis and the Management of Power: Johan Jørgen Holst, the Cold War and the New Europe. Basingstoke: MacMillan Press LTD, 1996, 215-216.

²¹ Барна Б.Ю. Європейський економічний простір у системі зовнішньої політики ЄС: норвезька перспектива // Грані. 2016. № 3. С. 73-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2016_3_14.

²² Брайчевська О.А. Україна у зовнішній політиці Королівства Норвегія (2014-2019 рр.) // Актуальні проблеми міжнародних відносин та міжнародного права: матеріали Всеукраїнської наук. онлайн-конф. з міжнародною участю, м. Київ, 29 жовтня 2020 р. / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ: [Електронне видання], 2020. С. 184-188.

²³ Лук'янова І.О. Концептуальні засади зовнішньополітичної стратегії Королівства Норвегії. // Міжнародні та політичні дослідження. 2019. Вип. 32. URL: <http://heraldiss.onu.edu.ua/article/view/173849/193826/>

Російський дослідник К.В. Воронов²⁴ у своїй монографії особливу увагу приділяє аналізу історичної специфіки норвезького курсу та майбутньому Норвегії в системі міжнародних відносин.

Норвезький дослідник Олав Берстад²⁵ вивчає роль Норвегії у світовому політичному та економічному просторі; проаналізовано сучасні особливості відносин Норвегії з ЄС, НАТО, Росією; окреслює перспективи розвитку норвезько-українських стосунків.

Отже, проаналізувавши наявну наукову літератури автор дійшов висновку, що досліджуване питання є досить вивченим зарубіжними вченими, але ступінь вивчення вітчизняними дослідниками становить менший відсоток. Більшу увагу зовнішній політиці Норвегії ХХІ ст. приділяють російські і норвезькі дослідники, що можна пояснити, з однієї сторони, географічним положенням Росії та Норвегії, оскільки вони мають спільний кордон, а з іншої, хто як не норвежці пояснять напрями зовнішньої політики своєї країни найбільш чітко та ясно. Саме це робить дане дослідження актуальним та необхідним для української науки.

Під час дослідження та вирішення завдань, які були виокремлені у дипломній роботі, автором відбувалось опрацювання значного масиву першоджерел, інформаційних, аналітичних, довідкових матеріалів, наукових праць тощо, що дало змогу структурувати науковий доробок щодо питань зовнішньополітичного курсу Норвегії ХХІ ст.

Аналіз джерельної бази дослідження здійснювався з урахуванням офіційних документів державних інституцій Королівства Норвегії та міжнародних організацій. В роботі розглянуто фундаментальні наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів, особлива увага при цьому приділялась працям дослідників країн, що досліджуються.

²⁴ Воронов К.В. Евроинтеграция Норвегии: особый курс малой страны. М.: Прогресс-Традиция, 2008. 400 с.

²⁵ Берстад О. Роль Норвегії у світовому політичному та економічному просторі // Інтернет-холдинг Олега Соскіна. URL: <http://www.soskin.info/ea/2010/1-2/20108.html>

Автором опрацьований та проаналізований достатній обсяг політико-правових документів, які були представлені на офіційних веб-сторінках Міністерств закордонних справ, Міністерств оборони, Збройних сил країн Скандинавії, а також міжнародних організацій – НАТО, ООН, ЄС тощо.

Надзвичайно інформативними джерелами для виконання завдань курсової роботи, стали документально-публіцистичні ресурси науково-аналітичного характеру, повідомлення засобів масової інформації та інтерв'ю державних діячів. Тобто основу дослідження склали опрацьовані наукові роботи у вигляді монографій, статей, матеріалів наукових засідань (з'їздів, конгресів, конференцій, круглих столів тощо) щодо питань, які мають відношення до теми курсової роботи.

Окрему групу джерел представляють мас-медіа та інші інформаційні ресурси, представлені у друкованому вигляді або розміщенні у мережі Інтернет, які актуалізували фундаментальний матеріал дослідження, надали можливість оцінити трансформацію та еволюцію складного конгломерату зовнішньополітичних векторів скандинавських країн, в тому числі Норвегії у глобалізованому світі.

Окремим джерельним напрямом курсової роботи стали інформаційні періодичні видання загальнодержавного рівня скандинавських країн, у яких у хронологічному порядку простежується відображення еволюції зовнішньополітичних процесів цих країн, політична та громадська позиція щодо питань безпеки та оборони, результати статистичних опитувань, офіційне ставлення політичного істеблішменту країн до тих чи інших проблем сучасного політичного життя країн Скандинавії. Серед таких джерел варто назвати, норвезькі – *Aftenposten*²⁶, *VG*²⁷.

Таким чином, Джерельну базу дослідження можна умовно поділити на п'ять основних груп джерел: офіційні документи державних інституцій

²⁶ About Aftenposten. URL: <http://www.aftenposten.no/>

²⁷ About VG. URL: <http://www.vg.no/>

Королівства Норвегії та міжнародних організацій; документально-публіцистичні ресурси науково-аналітичного характеру; повідомлення засобів масової інформації; інтерв'ю державних діячів; мас-медіа та інші інформаційні ресурси, представленні у друкованому вигляді або розміщенні у мережі Інтернет; інформаційні періодичні видання загальнодержавного рівня скандинавських країн.

Сукупної інформаційності цих документів виявилось достатньо для розкриття теми та досягнення поставлених перед автором мети і завдань.

1.3. Теоретико-методологічна основа дослідження

Дослідження ґрунтується на таких принципах як: принцип наукової об'єктивності, історизму, причинності, єдності логічного та історичного, комплексності, альтернативності.

Принцип об'єктивності полягає в тому, що наукове дослідження має бути абсолютно безпристрасним. Цей принцип виключає однобічність, суб'єктивізм, упередженість в підборі та оцінці фактів, вимагає доведення всіх висновків та узагальнень, чіткого обґрунтування вихідних понять, логіки та засобів дослідження. Тобто, на його виконання не повинні впливати загальні враження про природу досліджуваного; симпатії або навпаки, антипатії, власний настрій чи стан. Даний принцип зобов'язує розглядати міжнародні явища і події у всій їх складності, багатогранності й суперечливості, з урахуванням усієї сукупності позитивних і негативних сторін їх змісту. З принципу об'єктивності випливає необхідність забезпечення тотожності знань і пізнаваного об'єкта, тобто дійсності, яка існує незалежно від людської волі і свідомості. Саме цей принцип дає змогу об'єктивно оцінити основні стратегічні напрями зовнішньої політики

Норвегії XXI ст., визначити місце на зовнішньополітичній арені світу та з'ясувати від чого залежать зміни у зовнішній політиці цієї країни.

Також основою дослідження виступає принцип наукової неупередженості, який вимагає безстороннього ставлення до історичних фактів, використання усіх наявних джерел і оцінок в процесі дослідження і формулювання власних висновків. Тісно пов'язаний з цим принцип наукового плюралізму визначає право дослідника на власну аргументовану оцінку тих чи інших подій. Для дослідника важливо керуватися принципом усебічності і наступності, тобто враховувати наукові надбання попередників, увесь спектр їхніх оцінок і позицій для формулювання власних висновків на основі аналізу максимально можливого кола джерел і наукової літератури.

Принцип історизму є способом вивчення явищ в їх виникненні та розвитку, в їх зв'язку з конкретними умовами. Дотримання цього принципу означає розгляд історичних явищ в саморозвитку, тобто допомагає встановити причини їх зародження, виявити якісні зміни на різних етапах, зрозуміти, на що перетворилося дане явище в ході діалектичного розвитку. Це дає можливість вивчити будь-яке явище з моменту виникнення і простежити весь процес його розвитку в історичній ретроспективі. Даний принцип передбачає вивчення минулого з урахуванням конкретно-історичної обстановки відповідної епохи, у взаємозв'язку і взаємообумовленості подій, з точки зору того, як, в силу яких причин, де і коли виникло те чи інше явище, який шлях воно пройшло, які оцінки давалися йому на те чи іншому етапі розвитку.

Принцип єдності логічного та історичного, який вимагає, щоб у кожному дослідженні враховувалась історія об'єкту, його сучасний стан (структура, функціонування), а також перспективи його розвитку;

Принцип історизму та принцип єдності логічного і історичного були використані задля дослідження розвитку зовнішньої політики Норвегії, адже

історія так чи інакше впливає на політику, яка складається на основі досвіду, який був в певну історичну епоху.

Принцип альтернативності уможливив певне прогнозування перспектив зовнішньої і безпекової політики Норвегії відповідно до ступеня імовірності подальшого поглиблення або, навпаки, обмеження дії тенденцій, які визначають реалії сучасного політичного курсу країн регіону у зазначеному напрямі.

Принцип комплексності дозволив реалізувати багатовимірний підхід до аналізу зовнішньої політики Норвегії із поєднанням теоретичних уявлень щодо проблем з практичною реалізацією зовнішньої політики країни відповідно до сусідніх країн у зазначеному напрямі.

У даному контексті слід також згадати принцип причинності. Причинність як принцип пізнання дозволяє побачити загальність явищ, неминучість породження одних іншими²⁸. Цей принцип дав можливість виявити основні аспекти формування зовнішньої арктичної політики Норвегії ХХІ ст., якими автор вважає:

Основні цілі та завдання Норвегії, яка, поряд із Данією, є молодшим гравцем в Арктиці викладені в урядовому документі. Зазначимо, що уряд країни визнає розвиток своїх північних регіонів як значний проект для Норвегії та всієї Крайньої Півночі Європи. Насамперед, у документі констатується важливість для зовнішньої політики Норвегії передбачуваності та довгостроковості дій у арктичних регіонах, що було властиво країні протягом багатьох десятиліть. Норвегія, йдеться у документі, яка має намір твердо відстоювати свій суверенний контроль над використанням ресурсів, водночас відкрита для пошуку нових форм співробітництва.

Виразно декларується завдання посилення уваги до захисту загальновідомих інтересів Норвегії, розвитку співробітництва з Росією,

²⁸ Гладиш М. «Північний вимір» європейських інтеграційних процесів // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2012. Вип. 30. С. 68-77.

налагодження відповідального управління ресурсами, охорони навколишнього середовища та вирішення проблем кліматичних змін. У документі визнається політичний аспект північних регіонів, тобто. різні механізми співробітництва країн Північної Європи, відносини зі США та Канадою в рамках Арктичної Ради, а також відносини з Євросоюзом у рамках «Північного виміру».

Інтерес до північних регіонів влада Норвегії пояснює не в останню чергу процесами у сфері екології та енергетики. Ці ж проблеми перебувають у центрі дискусій Норвегії з Євросоюзом, США, Німеччиною, Францією, Канадою та скандинавськими країнами.

Особливу значущість для Норвегії має те, що 2/3 нерозвіданих енергоресурсів залягають у норвезької частини шельфу Норвезького і Баренцевого морів. Неможливо відмовити норвежцям у тому, що, на їхню думку, для багатьох країн енергетичні питання дедалі більше стають частиною безпекової політики.

Інший аспект арктичної політики Норвегії – кліматичні зміни. Коротко викладаючи загальновідомі факти потепління в Арктиці та їх наслідки для корінних народів регіону, документ наголошує на ролі розширення міжнародного співробітництва з моніторингу стану довкілля Арктики. У документі йдеться про намір країни дотримуватися своїх зобов'язань за Кіотським протоколом. Особливого значення надається широкому використанню архіпелагу Свальбарда як міжнародного полігону з дослідженням кліматичних змін. Але така робота має базуватися на наступні принципи: послідовне та тверде відстоювання суверенітету Норвегії; коректне дотримання Договору про Свальбард; контроль за його виконанням на практиці; збереження спокою та стабільності у регіоні; охорона унікальної дикої природи регіону; підтримка норвезьких поселень на архіпелазі Свальбарда.

Норвегія надає важливого значення діалогу з основними країнами Заходу щодо проблемам енергетики та екології, прагне роз'яснювати свою позицію та свої інтереси в арктичному регіоні, знаходити нові сфери та форми співробітництва. Належна увага приділяється використанню всіх можливостей регіональних форумів, наприклад Арктичного Ради, розвитку співробітництва з інститутами Євросоюзу, Росією, США тощо. Підкреслюючи намір перетворити Баренцеве море на море співпраці, Норвегія на теж відзначила конфлікт інтересів, пов'язаних з використанням рибних, а в майбутньому нафтогазових ресурсів у Баренцевому морі. На порядку денному стоять проблеми відповідального управління ресурсами, збереження біологічної різноманітності та особливо вразливих екосистем

Серед основних підходів слід виділити: компаративний; інституційний; системний.

Досить важливим для дослідження є компаративний підхід. Він полягає у зіставленні явища, що вивчається, з йому подібними у плані зовнішньої схожості та внутрішнього змісту. Зіставлення необхідні тому, що у різних явищах проявляються загальні тенденції, які відображаються по-новому у вже відомих в історії типових явищах. Даний підхід дав автору можливість порівняти основні напрями внутрішньої і зовнішньої політики країн Арктики, виокремити схожі риси у їхній стратегії та головні відмінності.

Основна увага інституційного підходу приділяється вивченню досить важливого аспекту політичного процесу, що створює «систему координат» для його протікання – політичних інститутів. Разом з тим, аналізу піддаються тільки інститути, що носять формально-правовий характер. За допомогою даного підходу детально вивчено основні підходи та стратегію розвитку зовнішньої політики Норвегії і реалізацію її положень на практиці.

Комплексне дослідження було б неможливе без використання системного підходу, який дозволяє дослідити об'єкт курсової роботи, враховуючи вплив як зовнішніх так і внутрішніх факторів. А саме системний

підхід дає змогу проаналізувати та визначити роль та місце зовнішньої політики Норвегії у системі країн Арктичного регіону.

Отже, дипломна робота магістра виконана на основі компаративного, інституційного та системного підходу з використанням принципів об'єктивності, історизму, причинності, єдності логічного і історичного, комплексності та альтернативності.

Взаємопов'язаними з науковими принципами є методи дослідження. При дослідженні теми курсової роботи автор виходить з того, що методологія дослідження – це система принципів і засобів організації та побудови теоретичної та практичної діяльності. Методологічну основу даного дослідження становить система загальноісторичних та загальнонаукових методів. Методологічну основу дослідження обрано відповідно до визначеної мети та поставлених завдань.

Завдання, які були поставлені в магістерській роботі, потребували застосування: методів теоретичного пізнання (інституціонального, описового, системного, структурно-порівняльного, нормативно-ціннісного); емпіричних методів збору і аналізу інформації (спостереження, статистичного, моделювання); загальнонаукових (діалектичного, абстрагування і конкретизації, аналізу та синтезу, узагальнення). При класифікації та аналізі історіографічних джерел і літератури використовувались історичний, хронологічний, логічний та емпірико-аналітичний методи дослідження.

Дане дослідження будувалося на основі синтезу різноманітних методів наукового пізнання.

У першу чергу, застосовувався діалектичний метод, який розглядає зовнішню політику Норвегії XXI ст. у процесі та його взаємодії з іншими подіями в сусідніх державах та світі. Не можна не згадати також про системний метод, який дозволив досліджувати зовнішню політику в країні не відриваючи її від контексту концепції регіональної безпеки в інших країнах

та позицій світового співтовариства, тобто як частину системи міжнародних відносин сучасності.

Серед загальнонаукових методів були використані аналіз і синтез (розчленування проблеми на окремі складові з подальшим зведенням їх у загальну картину). Наприклад, при досліджуванні інтеграційних процесів у регіоні, автор аналізував сучасний стан співробітництва в межах окремих міжнародних організаціях, а потім виводив загальні закономірності.

Аналіз – це метод пізнання, змістом якого є розчленування предмета дослідження на складові частини з метою їх детального і всебічного вивчення. Як складові частини цілісного об'єкта виступають його сторони, ознаки, властивості, відношення тощо.

Синтез – це метод пізнання, протилежний аналізу, змістом якого є об'єднання раніше розчленованих частин предмета в єдине ціле. Аналіз і синтез взаємно передбачають і обумовлюють один одного.

Аналіз класичної схеми процесу пізнання вказує, що підвищення його ефективності можна досягти двома способами: перший з них потребує посилення природних можливостей суб'єкта пізнання (дослідника) за допомогою технічних приладів; другий – заміщення об'єкта пізнання іншим, більш зручним для дослідження, схожим об'єктом. Існують ситуації, коли дослідник використовує лише один із названих способів, а буває так, що обидва способи використовуються одночасно для пізнання того ж самого об'єкта²⁹.

Метод абстрагування – метод наукового пізнання, що полягає в мисленому виділенні суттєвих, найістотніших рис, відношень, сторін предмета. За його допомогою формується ідеальний образ реальності. Наукова абстракція підпорядкована певним вимогам: по-перше, треба знати, від чого ми абстрагуємось; по-друге, визначити, до якої межі можна коректно

²⁹ Основи наукових досліджень: навч. посіб. / за заг. ред. Т. В. Гончарук. Тернопіль, 2014. 272 с.

абстрагуватися; по-третє, треба мати на увазі, що інтервал абстрагування, в якому створюється ідеальний об'єкт для теорії, залежить лише від об'єктивних умов. Є певна різниця між поняттями «абстрагування» і «абстракція»: перше з них відображає процес, а друге – наслідок абстрагування.

Процес абстрагування є складним, двоступеневим: спочатку відокремлюються суттєве від несуттєвого, загальне від одиничного, важливе від неважливого, а потім установлюється незалежність або слабка залежність об'єкта пізнання від певних факторів для того, щоб відвернутися від них. Операція абстрагування застосовується як до реальних, так і до абстрактних об'єктів, котрі раніше вже досягли певного ступеня абстракції³⁰.

Корисним був метод індукції та дедукції: перехід від конкретних фактів до загальних закономірностей і застосування загальних закономірностей до конкретних фактів. Наприклад, аналіз двосторонніх відносин Норвегії та інших країн Арктичного регіону загального уявлення про еволюцію та специфіку формування регіональної безпеки. І навпаки, дослідження місця Норвегії на зовнішньополітичній арені світу.

Одним із головних методів при роботі над проблемою став метод порівняльного політологічного аналізу. Цей метод дозволив виявити основні особливості та закономірності, що відрізняють зовнішню політику Норвегії ХХІ ст. від різних держав.

В цьому контексті також слід згадати аналітико-прогностичний метод, який дозволив автору на основі дослідження основних матеріалів та аналізу сучасної геополітичної ситуації в світі та регіоні зробити певні припущення щодо подальших змін у зовнішньополітичній стратегії Норвегії.

Застосування статистичного методу дозволило підтвердити деякі факти конкретними цифрами щодо проблеми. Статистичний метод покладений в

³⁰ Каламбет С.В. Методолія наукових досліджень: Навч. посіб. / С.В. Каламбет, С.І. Іванов, Ю.В. Півняк Дн-вськ: Вид-во Маковецький, 2015. 191 с.

основу аналізу джерельного матеріалу довідкового і статистичного характеру. Використання великого за обсягом статистичного матеріалу, насамперед, показників економічного співробітництва, зумовили необхідність використання статистично-аналітичного методу, що дозволило простежити специфіку розбудови відносин між Норвегією та Європейським Економічним Простором, зокрема, в економічній сфері.

Описовий метод дає первинну фактологічну інформацію на основі якої ґрунтуються всі наступні теоретичні побудови. Описовий метод широко використовується автором при характеристиці зовнішньополітичної діяльності Норвегії в цілому.

Метод узагальнення полягає в переході від менш загальних до більш загальних знань, абстрагуванні та знаходженні спільних ознак, властивих предметам певної галузі . Саме за допомогою цього методу автор визначив основні висновки даного дослідження.

Групування – це метод розчленування зібраної інформації на однорідні групи за суттєвими ознаками. Воно може бути типологічним, структурним, аналітичним. Це процес утворення груп одиниць сукупності, однорідних у певному істотному відношенні, а також тих, що мають однакові або близькі значення групувальної ознаки . Використовуючи даний метод автор виділив п'ять груп джерельної бази, яка була використана для даного наукового дослідження.

Отже, для дослідження зовнішньої політики Норвегії ХХІ ст. було використано як загальнонаукові, так і конкретно-наукові методи дослідження обраної теми. Зокрема автор звернувся до методів аналізу і синтезу, індукції та дедукції, узагальнення, групування, описового методу, тощо. Серед спеціальних методів слід виділити аналітико-прогностичний метод і метод порівняльного політологічного аналізу. Дана робота виконана на основі компаративного, інституційного та системного підходу.

РОЗДІЛ 2

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НОРВЕГІЇ ЗА ПРИМ'ЄРСТВА ЙЕНСА СТОЛТЕНБЕРГА (2005 - 2013 рр.)

2.1. Політико-економічна співпраця з країнами сусідами та Європейським Союзом

В умовах сучасної світової економічної кризи таким малим країнам, як Норвегія, важко самотійно долати її наслідки, незважаючи на високий рівень економічного розвитку країни. Досліджувана країна розробляє нові політико-правові механізми регулювання економічної безпеки з метою підтримки високого рівня економічного розвитку. Основним об'єктом захисту є не сама національна економіка, а особистість. Незважаючи на те, що Норвегія не є членом Європейського Союзу, існує кореляція між внутрішніми та зовнішніми політико-правовими механізмами політичного розвитку Норвегії та ЄС. Враховуючи цей факт, відмінність у трактуванні економічної безпеки країни та інтегрованого об'єднання, а також успішне функціонування економічної моделі малої держави стають цікавим прикладом ефективної політики співіснування для всього міжнародного простору.

Економічна безпека Норвегії не виникає без історичних передумов суворої безпеки. Державні кордони, національний суверенітет і міжнародний торговий простір взаємопов'язані і не можуть розглядатися лише в одному аспекті, тому для представлення рівня економічної безпеки необхідна повна картина економічної ситуації Норвегії. Норвегія має змішаний тип економічного управління, що поєднує елементи державного контролю та великий приватний сектор. Вся норвезька економіка сильно залежить від

нафтового сектора, на який припадає найбільша частка експортних надходжень і близько 30% національного доходу. Норвегія – високорозвинена промислово розвинена країна з відкритою експортно-орієнтованою економікою. Будучи однією з найбагатших країн світу, країна також посідає перше місце за рівнем життя та здоров'я, здоров'ям нації та умовами життя. Високий рівень матеріального добробуту частково пояснюється багатством природних ресурсів³¹.

Королівство Норвегія не є членом ЄС, але з 1994 року входить до Європейської економічної зони (ЄЕЗ) та є членом-засновником Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), яка була заснована у 1960 році і є одним із двох історично домінуючих західноєвропейських торгових блоків. У Норвегії двічі розглядалася можливість приєднання до Європейського економічного співтовариства та Європейського союзу, але обидва рази населення країни відкинуло ці пропозиції на референдумах у 1972 та 1994 роках³².

ЄС є основним торговим партнером Норвегії, а ця країна є п'ятим партнером ЄС. У 2013 році товарообіг Норвегії з ЄС склав суму 91,85 млрд. євро, основним товаром є енергоносії (тільки 14,1% припадає на промислову продукцію). Експорт ЄС у Норвегію становив суму 43,58 млрд. євро, переважно промислова продукція³³.

Європейська економічна спільнота надає Норвегії доступ до єдиного європейського ринку. Із 23 000 законів ЄС, що діяли станом на 2013 рік, у Норвегії діє приблизно 21 %³⁴. Згідно з даними міністерства закордонних справ Норвегії із законодавчих актів, прийнятих у період з 2005 по 2013 рік, у Норвегії діяло 70% директив ЄС та 17% нормативних актів ЄС у 2013 році. Близько 28% чинного законодавства ЄС цих двох типів набули чинності у

³¹ Norway's relationship with the EU. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/158486/SN06522.pdf>.

³² Outside and Inside: Norway's agreements with the European Union, 2012. Official Norwegian Reports NOU 2012: 2. URL: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/eu/nou2012_2_chapter27.pdf.

³³ Norway - Trade - European Commission. URL: ec.europa.eu.

³⁴ Directory of European Union legislation – EUR-Lex. URL: eur-lex.europa.eu

Норвегії у 2010 році. 92% законів ЄС були прийняті в Норвегії одногосно, а більшість решти — переважною більшістю³⁵.

Членство в Європейському економічному співтоваристві полегшує вільне переміщення товарів, капіталу, послуг та людей між ЄС та ЄАВТ (включаючи Норвегію). Вільне переміщення товарів означає звільнення від сплати митних зборів, за винятком випадків їжі та напоїв (оскільки вони субсидуються ЄС). Рибальство і сільське господарство обкладаються митом у розмірі понад 100 мільйонів євро на рік. Вступ до ЄС як повноправного члена усунув би ці збори і спричинив би зниження цін на продукти харчування в Норвегії. Однак цьому протистоять фермери і рибна промисловість, оскільки це створить додаткову конкуренцію для місцевих виробників. Свобода пересування робочої сили в Європейському Союзі відноситься і до норвежців, крім того, Норвегія є частиною Шенгенської зони³⁶.

Норвегії були надані права участі (за винятком права голосу) у кількох програмах, органах та ініціативах ЄС. До них належать такі галузі безпеки та оборони, як: Європейське оборонне агентство, Скандинавська бойова група, Frontex, Європол та Європейський центр моніторингу наркотиків та наркоманії³⁷.

Загальний фінансовий внесок Норвегії, пов'язаний з угодою про ЄЕЗ, складається із внесків, пов'язаних з участю у цих проектах розвитку для скорочення соціальної та економічної нерівності в ЄС (гранти ЄЕЗ та Норвегії). У 2008 році внесок Норвегії становив суму 188 мільйонів євро. Протягом програмного періоду 2007-2013 років внесок Норвегії суттєво збільшувався паралельно з розробкою програмного бюджету ЄС: із 130 млн.

³⁵ Lang, Arabella Norway's relationship with the EU. House Of Commons Library. URL: www.parliament.uk

³⁶ How Norway's relationship with the EU has split views - BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/business-36527069>

³⁷ Lang, Arabella Norway's relationship with the EU. House Of Commons Library. URL: www.parliament.uk

євро у 2007 році до 290 млн. євро у 2013 році. З 2008 по 2013 рік Норвегія надала майже 1,3 мільярда євро як гранти³⁸.

Безпека та добробут Норвегії залежать від європейської співпраці. Норвегія бере участь у європейській співпраці, будучи учасником договору про Європейський економічний простір, Шенгенської угоди та інших договорів з ЄС. Також ми тісно співпрацюємо з питань зовнішньої політики та безпеки.

Співпраця Норвегії з ЄС також є важливою в контексті внутрішньої політики Норвегії. У політичній платформі уряду йдеться про намір вирішувати проблеми, що стоять перед Норвегією, шляхом реструктуризації норвезької економіки, виконання зобов'язань Норвегії в галузі клімату, просування інклюзивного ринку праці, забезпечення ефективності схем соціального забезпечення, скорочення бідності та маргіналізації та значної активізації зусиль щодо сприяння інтеграції. Усі ці напрями мають європейський вимір.

Стратегія уряду щодо співпраці з ЄС мала дві основні мети. По-перше, співпраця з ЄС мала допомогти реалізувати бачення уряду щодо безпечної, вільної та економічно сильної Європи, де окремі країни несуть спільну відповідальність за вирішення спільних проблем. По-друге, уряд проводитиме ефективну європейську політику, яка дозволить країні максимально успішно просувати норвезькі інтереси та їх бачення Європи.

Активна європейська політика була пріоритетом для всіх норвезьких урядів після першого референдуму Норвегії про членство в ЄС у вересні 1972 року. Ключовим було досягнення широкої політичної угоди на національному рівні. У результаті, Норвегія досягла найвищого рівня інтеграції з ЄС для третіх країн, що дозволило їй зміцнити свою безпеку, свободу та модель економічного та соціального процвітання.

³⁸ 10 Basic facts about the European Economic Area. The Norwegian Mission to the EU. URL: http://www.eu-norway.org/ARKIV/newsarchives/EEA_agreement_facts

Норвегія уклала торговельну угоду з ЄЕС після підсумків референдуму, що залишалося чинним до вступу цієї країни до Європейської економічної зони 1 січня 1994. 28 листопада 1994 року було проведено другий референдум про вступ країни до ЄС, але знову невдалий: 52,2 % громадян Норвегії виступили «проти» членства і 47,8 % проголосували «за» при явці 88,6 %. Наразі Норвегія не має планів подавати ще одну заявку на вступ до ЄС. Норвегія була асоційованим членом Західноєвропейського союзу, доки організація не припинила існування у 2011 році³⁹.

Основною проблемою для вступу Норвегії до ЄС є її рибні ресурси, які є важливою частиною національної економіки та підпадають під загальну рибну політику ЄС. Норвегія має високий ВВП на душу населення і їй доведеться платити високий членський внесок. Країна має обмежені сільськогосподарські та трохи нерозвинені території, через що Норвегія отримала б невелику економічну підтримку від ЄС. Проте, з 2009 року Норвегія вирішила брати участь у багатьох проектах Європейського Союзу.

Як зазначалося в політичній програмі уряду, він проводитиме європейську політику, спрямовану на посилення впливу Норвегії на рішення, що зачіпають інтереси Норвегії. У стратегії вказувалося, що всі міністри норвезького уряду повинні працювати над досягненням цього політичного пріоритету. Звичайно, повноправне членство в ЄС дає найбільші можливості для безпосередньої участі та впливу на процес європейської інтеграції, але Норвегія має стабільний рівень підтримки нинішньої форми асоціації з Європейським Союзом в рамках Спільного європейського простору (ЄЕП), та інші договори ЄС⁴⁰. Саме в рамках цієї політики норвезький уряд

³⁹ Norway and the EU - A Historical Overview. Norway mission to the EU. URL: <http://www.eu-norway.org/eu/History/#.VtSqQ2Or-Vc>

⁴⁰ Etablering av økonomisk sikkerhet/09.07.2012. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2011/sep/etablering-av-okonomisk-sikkerhet/id2432416/>

максимізує свої зусилля для збільшення участі та впливу Норвегії у відповідних процесах.

За цих обставин норвезький уряд повністю усвідомив, що матиме найкращі шанси донести свої погляди та позиції до ЄС лише в тому випадку, якщо він сформулює та просуває їх на початку процесу формування політики ЄС. Очевидно, що набагато легше вплинути на суть законодавчих проектів на етапі їх підготовки Європейською комісією, ніж коли вони вже є предметом обговорення в Раді ЄС та Європарламенту чи переговорів між цими законодавчими інституціями. Згідно з ЄЕП, саме на цьому підготовчому етапі формування політики, коли Європейська комісія, агенції ЄС та регуляторні органи ЄС формують нові законодавчі ініціативи, Норвегія має найкращі канали для донесення своїх поглядів до партнерів. Обов'язком усіх міністрів норвезького уряду було забезпечення того, щоб уряд розробив чітко визначені позиції з питань, що викликають особливе занепокоєння Норвегії, на ранній стадії дискусій в рамках інституцій ЄС та між його державами-членами.

Уряд також наголошував на тому, що європейський вимір має бути включеним у розвиток національної політики Норвегії. Для досягнення національних цілей часто необхідні дії на європейському рівні. Таким чином, уряд Норвегії мав намір відігравати активну роль у розвитку європейського співробітництва в тих сферах, де він вважає за необхідне, наприклад, через ініціативу посилення європейських зусиль у боротьбі зі злочинністю у сфері праці та виробничих відносин (створення непрозорих бізнес-структур, уникнення внесків роботодавців та інших витрат на оплату праці, уникнення відповідальності роботодавця, використання підроблених документів

тощо)⁴¹, активно залучаючи Норвегію до вирішення проблеми антибіотикорезистентності⁴².

Як зазначено вище, усі урядові міністри відповідають за формулювання норвезьких позицій на ранній стадії розроблення політики ЄС, а також за розроблення ініціатив, які Норвегія може висунути на європейському рівні. Міністри мають брати активну участь у відповідних європейських форумах.

Наприклад, Норвегія є однією із чотирьох країн (разом з Ісландією, Ліхтенштейном та Швейцарією), які є частиною Шенгенської зони. Як державачлен Шенгенської угоди Норвегія запрошується на міністерські зустрічі щодо подальшого розвитку співпраці у цій сфері. У прийнятті рішень Норвегія бере участь через змішані комітети, які зустрічаються разом з робочими групами Ради ЄС. Представники Норвегії беруть участь у дискусіях щодо розвитку *acquis* Шенгену, але не мають права голосу. Норвегія також бере участь у роботі ряду суміжних установ, включаючи Європол, Євроюст та Європейське агентство прикордонної та берегової охорони (Frontex). Країна також співпрацює з ЄС з питань надання притулку в межах так званої Дублінської постанови ЄС № 604/ 2013 та є частиною Європейської міграційної мережі, заснованої у 2008 р. рішенням Ради ЄС для надання експертної підтримки питань міграції та надання притулку⁴³.

Завдяки Угоді про СЕП Норвегію запрошують до участі в неформальних зустрічах на рівні міністрів з таких питань, як: конкурентоспроможність, освіта, культура, довкілля, зайнятість, соціальна політика, охорона здоров'я, споживча політика, енергетика та транспорт. Уряд Норвегії надає пріоритетного значення забезпеченню участі своїх міністрів у цих

⁴¹ Busan B., Wæver O. and de Wilde J. Security: A New Framework for Analysis. London: Lynne Rienner, 1998. Arbeidsmiljø- og sikkerhetsavdelingen. Arbeidsmiljø- og sikkerhetsavdelinga. URL: <https://www.regjeringen.no/no/dep/asd/org/avdelinger/ams/id972/>

⁴² Дерябин Ю.С. Северное измерение интересы России // ДИЕ. 2000. № 68. С. 34-35.

⁴³ Wæver O., Buzan B., Kelstrup M. and Lemaître P. Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe. London: Pinter, 1993. P. 5.

зустрічах⁴⁴. Для підтримки зазначеної політичної участі та досягнення визначених політичних цілей уряд Норвегії виділяє відповідні фінансові ресурси.

Головним фінансовим інструментом європейської політики Норвегії є гранти ЄП, які фінансуються Ісландією, Ліхтенштейном та Норвегією, та власне Норвегії («Norway Grants»)⁴⁵. Ці кошти використовувалися для підтримки проектів в економічно менш розвинених державах-членах ЄС у межах двосторонніх угод про співробітництво. Гранти ЄП та Норвегії доступні для 13 держав-членів, які вступили в ЄС та ЄП у 2004 р., 2007 р. та 2013 р., а також для Греції та Португалії (лише гранти ЄП)⁴⁶. Мета надання грантової підтримки полягала у вирішенні спільних європейських проблем та викликів, наприклад: шляхом сприяння економічному зростанню за допомогою досліджень та інновацій, вжиття необхідних заходів для захисту навколишнього середовища та боротьби зі зміною клімату (не в останню чергу шляхом розроблення та імплементації відповідної енергетичної політики), захисту верховенства права, боротьби з міграцією та сприяння розвитку сильного громадянського суспільства. За допомогою програми грантів уряд Норвегії допомагала реалізувати власне бачення безпечної, вільної, економічно сильної та відповідальної Європи.

Уряд також підтримував активну участь Норвегії в Європейському фонді для демократії, механізмі фінансування, який сприяє розвитку демократії в політичних і транзитних країнах країн Південного і Східного партнерства, а також у деяких країнах Західних Балкан. Важливе місце в стратегії уряду відіграють питання координації європейської політики,

⁴⁴ Антюшина НМ. Северная Европа: дивергенция или конвергенция. Анализ двух региональных инструментов (СГБМ и СБЕР) и перспективы третьего («Северное измерение»). ДИЕ. 2001. № 75. С. 21.

⁴⁵ Norway in Europe. The Norwegian Government's strategy for cooperation with the EU 2018 – 2021 URL: https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/eu_strategy/id2600561.

⁴⁶ Biannual address to the Storting on important EU and EEA matters. URL: https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/biannual_180522/id2601713.

оскільки співпраця Норвегії з ЄС охоплює всі сфери політики та зачіпає широке коло норвезьких інтересів та акторів. Щоб сформулювати норвезькі позиції та ефективно просувати норвезькі інтереси, уряд забезпечував координацію на національному рівні, консультиється із зацікавленими сторонами та сприяє діалогу зі Стортингом (норвезьким парламентом) щодо європейської політики.

Таким чином, більшість найближчих союзників та держав-однодумців Норвегії – це європейські країни. Разом з іншими країнами Європи Норвегія бере на себе відповідальність за вирішення спільних завдань на європейському континенті та за його межами – наприклад, завдань зі стимулювання зростання та інновацій, регулювання міграції, боротьби з кліматичними змінами та протидії тероризму.

Норвегія проводить ефективну європейську політику на основі принципів політичної співучасті, співпраці, знань та ефективного використання механізмів участі в інститутах ЄС та інформування держав-членів ЄС про погляди держави.

Європейські країни є близькими союзниками Норвегії, а ЄС - найважливішим торговим партнером. Між Норвегією та ЄС існує значний ступінь економічної взаємозалежності, наприклад, у таких ключових секторах, як енергетика та морепродукти. Країни мають схожі погляди на низку питань міжнародної політики, включаючи вільну торгівлю та багатосторонність, вони згодні з необхідністю обов'язкової міжнародної співпраці у сфері зміни клімату. Спільні європейські інтереси та цінності є основою співпраці Норвегії з інститутами та державами-членами ЄС на міжнародній арені, не в останню чергу в спільних сусідніх регіонах.

2.2. Військове співробітництво Норвегії з союзниками по НАТО

Кінець Другої світової війни ознаменувався створенням нової системи світоустрою, у якому Норвегія, початково, намагалася зайняти «нейтральну» позицію, триматись осторонь від міждержавних альянсів, але вже 1949 року країна вступила до новоствореної військово-політичної організації – НАТО. Вступити Норвегію до Північноатлантичного союзу змусила міжнародна ситуація, що склалася наприкінці 40-х років і характеризувалася початком «холодної війни» та наявністю потенційної загрози з боку Радянського Союзу (тоді, СРСР мала на Кольському півострові потужний стратегічний ядерний арсенал). Потрібно зазначити, що політичні кола Норвегії сподівались, що після війни альянс, який склався між союзниками в боротьбі з агресором, буде розвиватись і в мирний час, але стрімкий розвиток післявоєнних подій і різновекторність поглядів на подальший світоустрій між цими країнами призвів до відмови Норвегії від нейтралітету. Також орієнтація Норвегії на Захід і США була обумовлена її участю в економічній співпраці в межах «плану Маршалла», що відіграло не останню роль у приєднанні її до НАТО.

З 1949 року оборонна політика Норвегії була тісно пов'язана з курсом НАТО. У той же час вона почала отримувати значну допомогу для розвитку свого Міністерства оборони. У післявоєнний період Норвегія утримувала велику армію по відношенню до свого населення - понад 300 тис. солдати. У 1950-х і 1960-х роках країна співпрацювала з британцями та американцями для відновлення та модернізації норвезької армії, повітряних сил і флоту. У період з 1951 по 1971 рік Сполучені Штати та Канада безкоштовно надали Норвегії зброю та різне військово спорядження на суму 7,6 мільярдів норвежських крон. Близько чверті військових витрат Норвегії покривали кошти інших союзників (наприклад, Норвегія виділила лише 30% власних ресурсів на будівництво аеропортів, ракетних майданчиків і складів

боєприпасів). Уряд Норвегії наразі послідовно виконує рішення керівництва НАТО щодо подальшого розвитку національних збройних сил – оснащення їх новітніми зразками озброєння.

У Збройних силах Норвегії вони проходять службу за контрактом, але набирають на військову базу (лише 4% обирають альтернативну службу, яка також доступна). За військовими витратами (на душу населення) Норвегія займає перше місце серед європейських членів НАТО – 455 доларів. США. У мирний час в норвезьких збройних силах служать близько 25 тис. осіб, а у воєнний час їх кількість може перевищувати 300 тис. (причому жінки служать в армії нарівні з чоловіками).

З початку 1990-х років Норвегія прагнула значно скоротити свої збройні сили та військові асигнування. Це було викликано розпадом СРСР (з яким Норвегія мала спільний сухопутний кордон, який десятиліттями сприймався як межа потенційного протистояння). Керівництво країни визнало, що загроза з північного сходу зменшилася. Армія поступово скорочувалася з 13 до 6 бригад.

Норвегія є активним учасником блоку – на її території розміщені радіонавігаційні станції та інші об'єкти, що обслуговують американські атомні підводні човни, що патрулюють у Північній Атлантиці, літаки ДРЛО та управління ЗА командування АВАКС НАТО; на території Норвегії регулярно проводяться маневри об'єднаних збройних сил блоку. Її інфраструктура підготовлена до прийому сил союзників у кризових ситуаціях. У мирний час сили НАТО можуть використати вісім авіаційних баз та склади для важкого озброєння⁴⁷.

Уряд Норвегії неухильно виконує рішення керівництва Альянсу щодо подальшого розвитку національних збройних сил, і, насамперед, їх оснащення новітніми зразками озброєння. При цьому велика увага приділяється ВПС, які поряд із військовою авіацією Данії та ФРН складають

⁴⁷ Norway and NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_162353.htm

основу об'єднаних військово-повітряних сил НАТО на Північно-Європейському ТВД. Норвегія також розглядається як важливий «енергетичний запасник» альянсу. За оцінками експертів цього блоку, у разі виникнення «кризової ситуації» Норвегія може забезпечити близько 30% потреб країн-членів НАТО в енергетичній сировині.

Протягом усього існування НАТО Норвегія була важливим учасником миротворчих багатонаціональних операцій, які є життєво важливими для національних інтересів цієї скандинавської країни. З 1947 близько 120 тис. норвезьких військовослужбовців взяли участь у 40 міжнародних операціях⁴⁸.

Норвезька делегація в НАТО формується із співробітників МЗС та міністерства оборони країни.

Багато ініціатив та пропозицій ЄС стосуються багатьох секторів економіки, а також норвезьких муніципалітетів та округів. Тому координація є важливою не лише всередині уряду, а й на рівні вищих посадових осіб та між різними рівнями влади. Прем'єр-міністр несе повну відповідальність за процес координації уряду, тоді як Міністр закордонних справ несе особливу відповідальність за забезпечення інтегрованої європейської політики Норвегії та узгодженого підходу до її відносин з ЄС. Міністр закордонних справ очолює Урядовий координаційний комітет з питань європейської політики.

Питання, які мають особливе значення для співпраці Норвегії з ЄС, або питання, що стосуються компетенції кількох міністрів, мають бути обговорені урядом якомога швидше, щоб створити основу для ефективної участі Норвегії в європейському співробітництві⁴⁹.

З метою забезпечення узгодженої та узгодженої європейської політики на рівні вищих посадових осіб під керівництвом Міністерства закордонних справ створено комітети з координації політики у сфері ДСНС, а також юстиції та внутрішніх справ. Крім регулярних засідань цих комітетів,

⁴⁸ Norway and NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_162353.htm

⁴⁹ Sperling J. and Kirchner E. Economic security and the problem of cooperation in post-Cold War Europe. *Review of International Studies*. Volume 24, Issue 2 April 1998. P. 221-237.

Міністерство закордонних справ відповідає за створення, у разі потреби, спеціальних груп співробітництва в окремих сферах. Одним із таких прикладів є Міжміністерська робоча група з Brexit, створена норвезьким урядом після виходу Великобританії з ЄС⁵⁰.

Незважаючи на відсутність іноземних баз та інших аспектів політики безпеки країни, у Норвегії зараз є радіонавігаційні станції та інші об'єкти, які обслуговують атомні підводні човни США та літаки НАТО. Об'єднані збройні сили блоку регулярно проводять маневри в країні. Інфраструктура Норвегії найкраще підготовлена до прийому збройних сил союзників у кризових ситуаціях і має величезні запаси енергії (наприклад, у разі потреби вона може задовольнити близько 30% енергетичних потреб країн-членів НАТО). Також у мирний час сили НАТО можуть використовувати 8 авіабаз та складів важкого озброєння.

Про стратегічне значення Норвегії для НАТО свідчить той факт, що штаб НАТО розташовувався в Колсосі поблизу Осло. У ньому було розміщено дев'ять складів важкого озброєння США і проводилося систематичне навчання сил НАТО. Пізніше штаб Північного командування був офіційно закритий. На його місці було створено Об'єднане командування сил НАТО в Північній Європі. Однак за рангом і важливістю він значно нижчий від колишнього штабу в Колсосі і підпорядковується не Верховному командуванню об'єднаних сил в Європі, а лише регіональному. Цей штаб розташований у Ставангері, де також знаходиться штаб оборони Південної Норвегії. Фактично, норвезьке військове керівництво взяло під контроль сили Альянсу оборони в Північній Європі.

Про стратегічне значення Норвегії для НАТО свідчить той факт, що штаб НАТО розташовувався в Колсосі поблизу Осло. У ньому було розміщено дев'ять складів важкого озброєння США і проводилося

⁵⁰ Raymond E. Lindgren. Norway and Swedish conditions. Norway-Sweden. Princeton University Press, 1959.

систематичне навчання сил НАТО. Пізніше штаб Північного командування був офіційно закритий. На його місці було створено Об'єднане командування сил НАТО в Північній Європі. Однак за рангом і важливістю він значно нижчий від колишнього штабу в Колсосі і підпорядковується не Верховному командуванню об'єднаних сил в Європі, а лише регіональному. Цей штаб розташований у Ставангері, де також знаходиться штаб оборони Південної Норвегії. Фактично, норвезьке військове керівництво взяло під контроль сили Альянсу оборони в Північній Європі.

Норвегія як член НАТО бере активну участь у військових операціях Альянсу (Боснія, Косово, Афганістан, Лівія тощо). У контексті відповідних рішень НАТО країна вже давно виконує свої зобов'язання в Боснії, де перебуває близько 700 солдатів. Норвезький парламент без вагань прийняв пропозицію уряду про участь у військових операціях НАТО в Югославії⁵¹.

Під час операції НАТО в Афганістані Норвегія не обмежувалася лише військовими, а зробила значний гуманітарний внесок у розмірі близько 750 мільйонів крон на рік.

Ще однією важливою подією для Норвегії стала військова операція в Лівії навесні 2011 року, під час якої країна розгорнула 6 багатоцільових винищувачів F16. Слід зазначити, що військова операція в Лівії викликала резонанс у світі і навіть підірвала тезу про те, що участь Норвегії у врегулюванні конфлікту повністю відповідала її офіційним цілям. Проте скандинавські члени НАТО, Норвегія та Данія скинули близько 1500 бомб під час лівійських військових бомбардувань. Для порівняння, Швеція, яка не є членом НАТО, надала вісім винищувачів Gripen, танкер Hercules і літак-розвідник Гольфстрім для операції в Лівії. З квітня по жовтень 2011 року шведська армія взяла участь у виконанні 560 завдань командування альянсу і за цей період підготувала майже 2200 звітів для блоку. Загалом уряд Швеції

⁵¹ Дерябин Ю.С. Северное измерение интересы России. ДИЕ № 68. 2000 г. С. 16.

витратив на операції 336 мільйонів шведських крон (близько 50 мільйонів доларів).

Зазначимо, що безпосередні сусіди Норвегії у Скандинавії – Швеція та Фінляндія – відіграють певну роль у стабілізації відносин, зокрема на європейському континенті та в усьому світі. Норвегія тісно співпрацює зі своїми північними сусідами з різних питань. При іншому підході до безпеки Швеція та Фінляндія не є членами НАТО, і обидві країни чудово співпрацюють зі своїми союзниками (наприклад, Швеція є основним постачальником зброї до Норвегії). Слід зазначити, що шведська та норвезька промисловості значною мірою інтегровані. Цікаво, що в 1992 році Фінляндія вирішила придбати американські винищувачі, оскільки на той момент фінські збройні сили були на озброєнні радянських військ. Це був вирішальний момент для Фінляндії, оскільки збройні сили країни нарешті були інтегровані у військові стандарти НАТО. Норвегія тісно співпрацює з Фінляндією у сфері військових технологій з 2009 року, після того як вона придбала норвезькі зенітно-ракетні комплекси.

Таким чином, кінець Другої світової війни створив багатополлярний світ, у якому Норвегія сподівалася орієнтуватися як посередник між «блоками». Перспектива повного та ізольованого нейтралітету більше не викликала довіри у норвежців. Як член Організації Північноатлантичного договору Норвегія була активним учасником НАТО з моменту підписання Північноатлантичного договору у Вашингтоні 4 квітня 1949 року. Разом з іншими одинадцятьма початковими країнами-членами та шістнадцятьма, які пізніше приєдналися до НАТО, Норвегія відіграла активну роль у створенні НАТО у тому вигляді, як ми її знаємо сьогодні. Цей процес є безперервним процесом реформ, і НАТО все ще адаптується до умов безпеки 21 століття, що змінюються.

2.3. Арктична політика країни

Норвегія однією з перших держав у XXI столітті офіційно закріпила на законодавчому рівні свій арктичний курс. Так, у 2006 році Королівство прийняло фундаментальний нормативно-правовий документ, що стосувався арктичного регіону під назвою «Стратегія Крайньої Півночі», де підкреслювалася ціла низка ключових завдань у контексті активізації арктичного курсу Осло. Зокрема, вказувалася необхідність Норвегії перебувати в авангарді міжнародних зусиль із розвитку знань «про північні регіони, для північних регіонів і в самих північних регіонах».

При цьому скандинавська держава зобов'язувалася здійснювати таку послідовну політику, що відповідає критеріям неухильності та передбачуваності. Цікаво, що стратегія проголошувала одночасно важливість як унікального арктичного навколишнього середовища, так і створення базису для подальшої нафтогазової діяльності Королівства в Баренцевому морі⁵².

Інтерес до зовнішньополітичної стратегії Норвегії в Арктиці диктується кількома обставинами. Насамперед, це геополітичне становище країни, що входить до складу так званої «арктичної п'ятірки», що складається з держав, які мають прямий вихід до Північного Льодовитого океану і тому мають правові підстави для встановлення контролю над прилеглими морськими просторами та континентальним шельфом.

Норвегія є членом НАТО і проводить політику на користь цього блоку: виступає за його активізацію в Арктиці, підштовхує Швецію та Фінляндію до вступу до альянсу, намагаючись використати НАТО як протизагуг російському впливу. Норвегія є активним прихильником військової інтеграції

⁵² Панчак О. Арктична політика Норвегії // Аналітичний центр ADASTRA. 2019. 18 жовтня. URL: <https://adastra.org.ua/blog/arktichna-politika-norvegiyi>

країн Північної Європи у рамках регіональної організації NORDEFSCO (Співпраця північноєвропейських країн у галузі оборони).

Основи арктичної стратегії Норвегії, у тому числі й військової, були вперше визначені в Декларації норвезького уряду з питань зовнішньої політики від 4 лютого 2007 р. безпеки. Стверджувалося також, що «уряд домагатиметься міжнародного визнання норвезької позиції щодо Шпіцбергену, рибоохоронних зон, видобутку нафти та газу, а також охорони навколишнього середовища». Ставилося завдання «посилити норвезьку військову присутність та зміцнити суверенітет на Півночі, включаючи постійну готовність норвезьких збройних сил до надзвичайних ситуацій екологічної якості, а також зміцнення потенціалу Служби берегової охорони контролю за природними ресурсами та готовності до надзвичайних ситуацій».

У документах, опублікованих у 2009 та 2014 роках арктична стратегія Норвегії отримала подальший розвиток та уточнення. Досить жорстко було поставлено питання дотримання норвезького суверенітету в Арктиці, а також зроблено акцент на питаннях безпеки. Зокрема, ставилося завдання розвитку системи розвідки та спостереження за морським, повітряним та сухопутним просторами у регіоні, а також подальшого нарощування військової присутності.

Норвегія на сьогоднішній день виступає своєрідним провідником інтересів країн Західної Європи та США в Арктиці. Як наслідок, зовнішня політика держави у регіоні характеризується жорсткою позицією щодо вироблених іншими прибережними арктичними державами механізмів можливих варіантів використання надр та акваторії високих широт. Упродовж останнього десятиліття Осло розробляє відповідні концептуальні програми захисту національних інтересів у регіоні з обов'язковою прив'язкою їх до інтересів колективної безпеки в рамках Альянсу. Примітним є той факт, що Норвегія однією з перших ратифікувала Конвенцію ООН з морського

права в 1996 р., а в 2006-му подала заявку до Комісії ООН про межі континентального шельфу з вимогою розширення меж своєї економічної зони в трьох районах Арктики – у Північному Льодовитому океані, Баренцевому та Норвезькому морях. У грудні 2006 р. у країні було прийнято так звану стратегію розвитку північних регіонів. Як головна мета в ній заявлено забезпечення сталого зростання та розвитку цих регіонів шляхом зміцнення міжнародного співробітництва в галузі використання природних ресурсів, управління навколишнім середовищем та в ході проведення наукових досліджень. Однак, незважаючи на цілком мирний характер цих завдань, Осло за допомогою реалізації цієї стратегії планує отримати максимум економічних та військово-політичних переваг.

Основні цілі та завдання Норвегії, яка поряд з Данією є молодшим гравцем в Арктиці, викладені в урядовому документі. Зазначимо, що уряд країни визнає розвиток своїх північних регіонів як значний проект для Норвегії та всієї Крайньої Півночі Європи. Насамперед у документі констатується важливість для зовнішньої політики Норвегії передбачуваності та довгостроковості дій в арктичних регіонах, що було властиво країні протягом багатьох десятиліть. Норвегія, йдеться в документі, яка має намір твердо відстоювати свій суверенний контроль над використанням ресурсів, також відкрита для пошуку нових форм співпраці. Виразно декларується завдання посилення уваги до захисту загальновідомих інтересів Норвегії, розвитку співпраці з Росією, налагодження відповідального управління ресурсами, охорони навколишнього середовища та вирішення проблем кліматичних змін. У документі визнається політичний нюанс північних регіонів, тобто. різні механізми співпраці країн Північної Європи, відносини зі США та Канадою в рамках Арктичної Ради, а також відносини з Євросоюзом у рамках «Північного виміру».

Інтерес до північних регіонів влада Норвегії пояснює не в останню чергу процесами у сфері екології та енергетики. Ці ж проблеми перебувають у

центрі дискусій Норвегії з Євросоюзом, США, Німеччиною, Францією, Канадою та скандинавськими країнами. Особливу значущість для Норвегії має те що, 2/3 нерозвіданих енергоресурсів залягають у норвезької частини шельфу Норвезького і Баренцева морів. Неможливо відмовити норвежцям у тому, що, на їхню думку, для багатьох країн енергетичні питання дедалі більше стають частиною безпекової політики.

Інший аспект арктичної політики Норвегії – кліматичні зміни. Коротко викладаючи загальновідомі факти потепління в Арктиці та їх наслідки для корінних народів регіону, документ наголошує на ролі розширення міжнародного співробітництва з моніторингу стану довкілля Арктики. У документі йдеться про намір країни дотримуватися своїх зобов'язань за Кіотським протоколом. Особливого значення надається широкому використанню архіпелагу Свальбарда як міжнародного полігону для дослідження кліматичних змін. Але така робота має базуватися на таких принципах:

- послідовне та тверде відстоювання суверенітету Норвегії;
- коректне дотримання Договору про Свальбард;
- контроль за його виконанням на практиці;
- збереження спокою та стабільності у регіоні;
- охорона унікальної дикої природи регіону;
- підтримка норвезьких поселень на архіпелазі Свальбарда.

Аналіз документу дозволяє зробити висновок про те, що Норвезька влада високо оцінює власні принципи управління ресурсами, що ґрунтуються на поєднанні активного державного регулювання з дотриманням міжнародного права та інтересів міжнародного співробітництва. Добре управління ресурсами та охорони навколишнього середовища Арктики, на думку норвежців, сприяє діяльності міжнародних нафтових компаній та інших бізнес-структур з великим досвідом розробки багатств континентального шельфу. Заслуговує на підтримку наміру Норвегії

вирішувати питання делімітації морських кордонів на основі міжнародного морського права.

Аналізуючи норвезьку залученість до арктичного міжнародно-політичного простору, варто насамперед зазначити, що впродовж десятиліть російський вектор перебував в епіцентрі порядку денного офіційного Осло. Варто згадати, що Норвегія має морський кордон із Росією у Варязькій затоці, більш відомий як Варангер-фіорд в Баренцовому морі. Між Осло та Москвою довго існували протиріччя щодо розділу даного кордону. Норвегія стверджувала, що кордон має бути рівновіддаленим від норвезького Шпіцбергена (він же Свальбард) і російської Землі Франца-Йосифа та острова Нова Земля. Росія, у свою чергу, наполягала на своєму варіанті кордону, який враховував її право на використання прибережних вод Шпіцбергена й був де-факто прикордонною лінією, встановленою ще в 1926 році, що сполучала Північний полюс із крайньою точкою сухопутної території.

Між двома цими варіантами проведення кордону утворилася досить велика територія, що була непідконтрольною жодній із юрисдикцій. Після виявлення там покладів палива дискусія про суверенітет над цією територією активізувалася. Лише у 2010 році в Мурманську в ході зустрічі між Дмитром Медведєвим і прем'єр-міністром Норвегії Йенсом Столтенбергом була підписана довгоочікувана угода про розмежування морських просторів і співпрацю в Баренцевому морі та Північному Льодовитому океані. Згідно з цим договором, спірна зона була поділена на дві рівні частини. Окрім цього, після підписання договору було припинено 30-річний мораторій на розробку родовищ нафти й газу на континентальному шельфі даної території, що відтоді вже не вважалася спірною.

Як зазначив Д. Медведєв підписання договору мало «позитивно вплинути на зміцнення міжнародної та регіональної безпеки, а також на поглиблення взаємодії між арктичними державами». А норвезький посол у

Росії тоді ж зазначив, що це було дуже важливе рішення, оскільки останнім часом було достатньо багато чуток про можливу нову холодну війну на Крайній Півночі та конкуренцію між різними державами в цьому регіоні⁵³.

Однак одним Баренцовим морем не закінчувалися суперечки у відносинах Норвегії з Росією в арктичному середовищі. Питання архіпелагу Свальбард залишалося також актуальним. Річ у тім, що в 1920 році в рамках мирної Паризької конференції було укладено Договір про Шпіцберген, що закріплював суверенітет Норвегії над архіпелагом, але при цьому всі держави-учасники Договору, в тому числі СРСР, мали право здійснювати комерційну та науково-дослідну діяльність на основі повної рівності у демілітаризованого статусу архіпелагу. Але у XXI столітті російські риболови інтенсифікували свою діяльність на територіях, які Норвегія вважає власною 200-мильною виключною економічною зоною навколо Свальбарда. Відтак, Королівство проводило часті затримання російських траулерів.

У відповідь на це Північний флот Росії у 2004 році розпочав регулярні патрулювання вод навколо Шпіцбергена. Норвегія засудила ці дії як такі, що свідчили про російські імперські амбіції та небажання йти на співробітництво з арктичних питань. Осло висловлювало переконання, що Арктика не має стати новою ареною геополітичної конфронтації в міжнародних відносинах. Натомість цей регіон мав би символізувати потужність міжнародного співробітництва у вирішенні контроверсійних питань. Власне, саме так, як і відбулося у випадку з угодою про Баренцове море, що розглядається в Норвегії як ідеальне втілення потенціалу багатосторонньої мирної дипломатії в Арктиці.

⁵³ Панчак О. Арктична політика Норвегії // Аналітичний центр ADASTRA. 2019. 18 жовтня. URL: <https://adastra.org.ua/blog/arktichna-politika-norvegiyi>

Однак питання російських дій у межах територій Шпіцбергену досі залишається юридично неврегульованим і може спалахнути заново в будь-який момент. Так, у вересні 2019 року відбулися навчання Північного флоту РФ поблизу архіпелагу Франца-Йосифа, тобто неподалік самого Шпіцбергену. Вони пройшли під акомпанемент низки тривожних заяв представників вищих щаблів норвезьких силових структур через побоювання щодо подальшого збереження суверенітету Шпіцбергену, а це свідчить про конфліктогенний потенціал даної території.

Не дивлячись на своє прагнення партнерського врегулювання всіх спірних суперечок із Росією в Арктиці, останніми роками Норвегія усвідомила загрозу російського експансіонізму та мілітаризації, у тому числі в Арктиці. Саме тому найбільш масштабні з часів завершення холодної війни військові навчання НАТО відбулися восени 2018 року саме на території Норвегії.

Отже, як бачимо, в оновленій «Арктичній стратегії Норвегії – між геополітикою й соціальним розвитком» від 2017 року членство в НАТО визнається наріжним каменем норвезької безпекової політики. Тим не менш, наголошується, що хоча Норвегія стурбована зростанням російської військової присутності в Арктиці, ця мілітаризація не спрямована проти Осло. Більш того, у стратегії прописано, що «відносини з Росією залишатимуться постійним і важливим елементом норвезької арктичної політики»⁵⁴.

Окрім того, на думку українського аналітика Олексія Панчака Україна, не дивлячись на неарктичний статус, також має можливості до співпраці у цьому напрямі з Норвегією. Справа в тому, що на архіпелазі Свальбард проживає понад 400 українців. Цікаво, що в селищі Баренцбург, одній із лише двох локацій на Шпіцбергені, де є постійне населення, лівова частка –

⁵⁴ Ibidem.

українці, які займаються видобутком кам'яного вугілля. Відтак, існують реальні перспективи розвитку україно-норвезького співробітництва в Арктиці.

Красномовною в цьому контексті вийшла робоча поїздка в червні 2019 року Посла України в Норвегії В'ячеслава Яцюка на Свальбард. Згідно з офіційною інформацією на сайті посольства, під час зустрічі з губернатором Свальбарда український дипломат наголосив на зацікавленості Києва в налагодженні ефективного механізму зв'язку між Посольством України в Норвегії та громадянами України, які працюють у російській компанії «Арктикуголь» у поселенні Баренцбург⁵⁵.

Отже, Королівство Норвегія у XXI столітті демонструє інтенсивність у прокладанні шляху «з Осло на Крайню Північ». Норвезькі зусилля засвідчують і першочергове ухвалення на державному рівні арктичної стратегії, і послідовний прагматизм у відносинах з іншими ключовими суб'єктами в Арктиці, насамперед із Росією та НАТО. Норвегії вдається як сприяти посиленню регіональної безпекової присутності Північноатлантичного альянсу, так і досягати взаємовигідних угод із російською стороною. Разом з тим, існує реальна перспектива налагодження українсько-норвезького співробітництва на архіпелазі Свальбард, що зростатиме в міру збільшення стратегічної ролі Арктики в міжнародній політиці.

⁵⁵ Панчак О. Арктична політика Норвегії // Аналітичний центр ADASTRA. 2019. 18 жовтня. URL: <https://adastra.org.ua/blog/arktichna-politika-norvegiyi>

РОЗДІЛ 3

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА НОРВЕГІЇ ЗА ПРИМ'ЄРСТВА ЕРНИ СОЛЬБЕРГ (2013-2021 рр.)

3.1. Економічне співробітництво Норвегії з країнами-членами ЄС

Уряд Норвегії намагається співпрацювати з неформальними групами країн-членів ЄС у конкретних сферах. Норвегія має великий досвід у цьому виді співпраці, який доповнює офіційні канали участі. Одним із прикладів є участь Норвегії в Green Growth Group, яка об'єднує країни-члени ЄС з амбітною кліматичною політикою та введенням більш обмежувальних квот у системі торгівлі викидами. Уряд наполегливо працює над тим, щоб Норвегія була запрошена до участі в цьому виді співпраці в усіх сферах, важливих для країни.

Уряд також прагне посилити діалог з Європейським парламентом та його ключовими членами, особливо після виборів до цієї установи в травні 2019 року. Члени норвезького уряду використовують свої мережі політичних партій у Європі для просування норвезьких інтересів. Зусилля держслужбовців доповнюють офіс Стортинга в Брюсселі, парламентські делегації Стортингу до Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС та Спільної політики безпеки та оборони ЄС, відносини з Європейським парламентом, Європейською асоціацією вільної торгівлі та іншими ЄЕП. комітети. контакти, які мають члени Стортингу в існуючих партійних і політичних форумах в Європі.

Однією із сильних сторін співпраці з ЄС є заохочення транскордонного співробітництва на всіх рівнях. Багато норвезьких адміністративних одиниць (округи та муніципалітети), організації приватного сектору та соціальні партнери, університети, університетські коледжі та інші учасники беруть

участь у Європейських рамкових організаціях. Вони також тісно співпрацюють з європейськими партнерами у багатьох програмах ЄС. Ці європейські мережі надають норвезьким учасникам широкий доступ до інформації та каналів участі, доповнені каналами, відкритими для уряду та центральних правоохоронних органів. Уряд намагається забезпечити належний обмін інформацією з цими учасниками, щоб мати можливість ефективно просувати норвезькі інтереси на форумах європейського співробітництва.

Згідно з Угодою про ЄЕП, Норвегія бере участь у роботі робочих та експертних груп, а також у комітетах Європейської Комісії та агенцій ЄС, де має можливість подавати пропозиції та вносити свій внесок у розвиток ініціатив у сферах, охоплених Угодою. СЕС. Завдяки співпраці в рамках Шенгенської угоди Норвегія бере участь у роботі Ради ЄС. Для того, щоб норвезькі учасники робочих та експертних груп і комітетів могли максимально ефективно просувати інтереси Норвегії, Уряд забезпечить належне інформування їх про позицію країни з відповідних питань⁵⁶.

Відповідно до стратегії, уряд продовжуватиме сприяти делегації норвезьких чиновників до Європейської комісії. Зараз близько 50 експертів з Норвегії працюють в Європейській комісії та агенціях ЄС. Норвезькі експерти відряджені до тих підрозділів Європейської Комісії, які займаються питаннями, які мають особливе значення для Норвегії, і де їхній внесок може сприяти просуванню інтересів Норвегії. Враховуючи роль Європарламенту в законодавчому процесі ЄС, уряд хоче запропонувати відновити аналогічну схему делегування експертів на робочі рівні цієї інституції.

Співпраця Норвегії з ЄС відбувається переважно в Брюсселі, де розташована більшість інституцій ЄС. При цьому пріоритетом уряду є також цілеспрямована співпраця з державами-членами ЄС. На засіданнях

⁵⁶ Nordmenn fortsatt negative til EU-medlemskap – nyheter. URL: <https://web.archive.org/web/20160303220735/http://www.dagbladet.no/2009/04/20/nyheter/eu/innenriks/politikk/5818784/> (Дата звернення: 20.02.2022)

Європейської Ради країни-члени ЄС встановлюють спільну політику та пріоритети ЄС, а європейське законодавство приймається Радою ЄС та Європейським парламентом. Нові політики ЄС часто розпочинаються та впроваджуються на національному рівні. Внутрішня політична ситуація та дебати в різних державах-членах визначають, які питання будуть підніматися, обговорюватися та вирішуватися на рівні ЄС. Місії Норвегії в країнах-членах ЄС служать важливими «постами прослуховування» для визначення важливих питань і каналів для просування інтересів Норвегії в ЄС⁵⁷.

Уряд визначає на індивідуальній основі, з якими державами-членами слід співпрацювати з метою найбільш ефективного просування інтересів Норвегії. У деяких сферах і з певними державами-членами Норвегія розбудовує більш системні і довгострокові відносини. Ця робота спрямована на доповнення, а не на підриг широкого співробітництва Норвегії з ЄС. Згідно зі стратегією наступними роками уряд Норвегії надаватиме пріоритет співпраці з трьома групами країн:

1. Німеччиною, Великою Британією, Нідерландами та Францією з метою поглиблення співпраці у сфері зовнішньої та безпекової політики.

2. Країнами Північної Європи (Данія, Ісландія, Фінляндія, Швеція), з якими Норвегія має спільні інтереси, подібну соціальну модель і спільний набір цінностей.

3. Державами-членами ЄС, які головуєть у Раді ЄС у кожен конкретний період часу (наприклад, у січні – червні 2019 р. такою країною є Румунія)⁵⁸.

⁵⁷ Mission of Norway to the European Union. URL: <https://www.norway.no/en/eu>. (дата звернення: 20.02.2022)

⁵⁸ Norway in Europe. The Norwegian Government's strategy for cooperation with the EU 2018 – 2021. URL: https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/eu_strategy/id2600561. (Дата звернення: 20.02.2022)

Таким чином, стратегія «Норвегія в Європі» базується на трьох засадничих ідеях: по-перше, співпраця з ЄС має допомогти реалізувати бачення урядом Європи як безпечної, вільної та економічно сильної частини світу, де кожна країна бере на себе солідарну відповідальність за вирішення спільних проблем; по-друге, основою співпраці Норвегії з інститутами ЄС та його державами-членами на міжнародній арені є спільні європейські інтереси та цінності; по-третє, уряд проводитиме ефективну європейську політику, яка дозволить країні максимально успішно просувати норвезькі інтереси та власне бачення Європи.

Як зазначено в політичній платформі уряду, він буде проводити таку європейську політику, яка забезпечить посилення впливу на політику і рішення ЄС, що впливають на національні інтереси Норвегії. Заради досягнення цього політичного пріоритету уряд Норвегії має намір: інтегрувати європейський вимір у розвиток внутрішньої та зовнішньої політики країни; формулювати і просувати національні інтереси та позиції на якомога ранній стадії процесу розроблення політики ЄС; брати активну участь у відповідних європейських форумах і мережах, зокрема на міністерському рівні, створених на основі Угоди про СЕП, Шенгенської угоди та інших суміжних угод з ЄС; виділяти відповідні фінансові ресурси, у тому числі грантові, для підтримки зазначеної політичної участі, досягнення визначених політичних цілей та сприяння інклюзивному співробітництву в Європі; забезпечувати координацію зусиль на національному рівні, зокрема між вищими посадовими особами уряду та різними рівнями державного управління, а також консультування із зацікавленими сторонами; розширювати можливості для норвезьких експертів робити цілеспрямований внесок у діяльність інститутів, органів та установ ЄС; розвивати співпрацю з окремими державами-членами.

Економіка Норвегії характеризується низьким зростанням доходів, помірним безробіттям, а також зростанням внутрішнього виробництва,

кращою конкурентоспроможністю продукції, нижчими процентними ставками, кращим інвестиційним кліматом та зростанням інвестицій, а також експансіоністською фіскальною політикою. Ситуація на ринку праці покращується, що пояснюється збільшенням експорту країни та загальними тенденціями економічного зростання.

Загальні тенденції економічного зростання Норвегії підкріплюються економічною політикою уряду. Зокрема, процентна ставка досягла найнижчого рівня за всю історію – 0,5%; фіскальна політика реалізується через комплекс ефективних цілеспрямованих заходів; національна валюта значно зміцнила свої позиції на тлі падіння цін на нафту⁵⁹.

Зниження рівня заробітної плати також сприяє підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товарів, а отже, і зростанню експорту. Навіть за таких умов витрат заробітна плата в Норвегії залишається значно вищою за середній серед основних торгових партнерів Норвегії. Споживання на внутрішньому ринку поступово зростає.

Загалом очікується, що попит населення на товари та послуги зростатиме. Попит на ринку житла сприяє зростанню інвестицій в цю сферу будівництва. Проте в даний час пропозиція на ринку житла значно перевищує попит, ціни залишаються досить високими.

Світова тенденція високих процентних ставок поширюється і на Норвегію. Висока заборгованість значної кількості домогосподарств є негативною тенденцією. Коли процентні ставки зростуть, навіть незначно, споживчий попит значно зменшиться, оскільки борг потрібно буде виплатити. Це значно уповільнює економічне зростання країни.

Таблиця 1 – PEST-аналіз Норвегії

Фактор	Стан/прояв фактору	Тенденція розвитку	Характер впливу фактору на майбутню діяльність
--------	--------------------	--------------------	--

⁵⁹ How Norway's relationship with the EU has split views – BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/business-36527069> (дата звернення: 20.02.2022)

		фактора	підприємства
1	2	3	4
1. Економічний фактор			
Рівень інфляції	8 %	Стабілізація	«+» – нешвидкий темп знецінення грошей; «-» – можлива дефляція
Рівень безробіття	10 %	Стабілізація	«+» платоспроможне населення;
Приріст ВВП	2,7 %	Зростання	«+» – підвищення виробництва; «+» – покращення привабливості країни як країни для інвестування.
1	2	3	4
Зростання заробітної плати	За останній рік заробітна плата населення в середньому виросла на 1000 \$.	Зростання	«+» – підвищення платоспроможності населення та їх купівельної спроможності;
2. Політико правові фактори			
Зовнішня політика	Збільшує співробітництво з країнами ЄС	Зростання	«+» – співробітництво та лояльні відносини з іншими країнами.
Свобода інформації і незалежність ЗМІ	ЗМІ не знаходяться під вплив держави	Висока	«-» – Немає тиску на свободу слова
3. Соціокультурні фактори			
Демографічна структура населення	5 425 270	Зменшення	«-» – зменшення населення і попиту;
Мова	Норвезька	Стабілізація	«+» – простота спілкування при ділових зустрічах;
Збільшення працездатного населення з країни	Збільшення ефективного становленню вітчизняної економіки, та збільшує попит на продукцію, що відображається в економічній прибутковості підприємства	Збільшення	«-» – зменшення прибутковості підприємства
4. Технологічні фактори			
Рівень розвитку ІТ	Ринок ІТ послуг на стадії розвинення	Зростання	«+» – можливість використання комп'ютерів у діяльності; «+» – швидкість обміном
Доступ до новітніх технологій	У країні вільний доступ до новітніх технологій.	Зростання	«+» – швидкість обміном інформацією;

Ймовірність виникнення групових факторів (наприклад, економічних) оцінюється шляхом присвоєння їй певної ваги в діапазоні від 0 (низька ймовірність) до 1 (висока ймовірність). Сума ваг для кожної групи факторів повинна дорівнювати одиниці.

Ступінь впливу (важливості) фактора на ділову активність підприємства визначається за 5-ступінчастою шкалою:

5 – сильний вплив, серйозна загроза;

1 – відсутність удару, незначні загрози.

Загальний вплив групи факторів на діяльність компанії визначається множенням ймовірності виникнення фактору на силу його впливу та обчислюється загальна та зважена оцінка для компанії. Підсумкова оцінка вказує на ступінь впливу на діяльність підприємства та визначає необхідність визначити шляхи реагування на поточні та прогнозовані екологічні фактори.

Таблиця 2 – Загальна оцінка факторів зовнішнього середовища

Фактор	Ймовірність прояву фактору, P (0÷1)	Значимість фактора, I(1÷5)	Загальна оцінка впливу фактору, P×I	Засоби реагування підприємства на прояв фактору
1	2	3	4	5
Економічні фактори				
Рівень інфляції	0,3	4	1,2	Зменшення витрат на виробництво
Рівень безробіття	0,3	5	1,5	Пошук дешевої робочої сили
Приріст ВВП	0,2	5	1	Підвищення виробництва
Зростання заробітної плати	0,2	4	0,8	Пошук дешевої робочої сили
Політико правові фактори				
Зовнішня політика	0,4	5	2	Налагодження відносин з іншими країнами
Свобода інформації і незалежність ЗМІ	0,5	5	2,5	Поширення реклами
Можливість воєнних дій в країні.	0,4	5	2	Налагодження відносин з іншими країнами
Соціокультурні фактори				

Демографічна структура населення	0,2	4	0,8	Розширення ринків збуту
Мова	0,5	4	2	Можливість проведення переговорів на усіх мовах ЄС
Збільшення працездатного населення з країни	0,3	3	0,9	Проведення переговорів
Технологічні фактори				
Рівень розвитку ІТ	0,3	4	1,2	Використання ІТ технологій для своєї діяльності
Доступ до новітніх технологій	0,3	4	1,2	Розвиток інновацій

PEST аналіз демонструє, що найбільш важливішими факторами є: політико правові, за ними одразу йдуть економічні. На території Норвегії підприємства дуже залежать від цих двох основних факторів впливу, тому що в країні знижується економічний розвиток у порівнянні з країнами Європи.

Економіка Норвегії залежить від світових економічних циклів, але в останні роки показує просто вражаючу стабільність. Сьогодні ця скандинавська країна характеризується досить високим рівнем життя місцевого населення. Норвегія – одна з небагатьох країн у світі, яка максимально легко пережила величезну фінансову кризу, яка обрушилася на світ майже 10 років тому і на сьогоднішній день країна демонструє позитивну динаміку розвитку. Здебільшого стабільність економіки Норвегії пов'язана зі значними запасами нафти і газу і навіть газового конденсату біля країни. Також фахівці зазначають, що в Норвегії дуже багато запасів залізної руди та кам'яного вугілля, є мідна руда, ведеться видобуток титану та нікелю.

Окрему увагу варто приділити нафтогазовій промисловості країни. Значні енергетичні ресурси споконвічно дали величезний поштовх до розвитку цієї невеликої держави. Зростання нафтових доходів ще наприкінці минулого століття дало можливість Норвегії брати зовнішні об'єднання двох відомих компаній Норс Гідро та Statoil. Створений гігант на сьогоднішній

день становить досить велику конкуренцію Російської Федерації на європейському ринку. Адже значна частина нафтовидобувної продукції йде саме на експорт.

Крім цього, розвивається чорна та кольорова металургія. У країні виробляють цинк, чисту мідь, магній. Також деякими містоутворюючими підприємствами країни є заводи, орієнтовані машинобудування і суднобудування. При цьому в останній галузі Норвегії вдалося досягти 7 місця у світі за якістю та обсягом виробленої продукції. Великого розвитку набуло і електротехнічне машинобудування. Розвиток деревообробної промисловості, і навіть постійне розширення целюлозно-паперових підприємств зумовлено наявністю біля країни великої кількості лісу. З виробництва паперу минулого року Норвегія змогла зайняти п'яте місце у всьому світі, незважаючи на свої досить скромні територіальні обсяги. Особлива увага приділяється рибопереробній промисловості, яка набула розвитку через територіальне розташування країни.

Розвинута харчова промисловість, а також текстильна. Абсолютно всі галузі постійно модернізуються, у виробництво впроваджуються інноваційні технології, тому будь-яка продукція, виготовлена в Норвегії, є конкурентоспроможною, хоч не обов'язково виходить на світовий ринок. На сьогоднішній день економіка країни максимально збалансована завдяки цілісності державного правління та спрямованості на внутрішній розвиток та вигідне міжнародне співробітництво. Щодо сільського господарства, у країні воно також характеризується досить високими показниками, але насамперед дана сфера діяльності виготовляє продукцію для внутрішнього забезпечення.

Орієнтоване сільське господарство на розведення тварини, таким чином м'ясна та кисломолочна продукція повністю покривають усі потреби місцевого населення. Надлишок природно йде на експорт. Через гірський рельєф країни рослинництво, включаючи виробництво зернових, розвинене не так добре і потреби країни внутрішніми силами покриваються менш ніж

наполовину. Але, незважаючи на це, у селянських угіддях змогли створити умови для зростання багатьох овочів і фруктів, які не тільки задовольняють потреби норвежців, а й вирушають на експорт. Варто врахувати, що у Норвегії останніми роками активно розвивається сфера туризму. Хоча на сьогоднішній день дохід від неї не перевищує 7% ВВП. Специфічні погодні умови та неймовірні краси країни сприяють щорічному збільшенню кількості туристів. Відповідно, підвищується рівень сервісного обслуговування⁶⁰.

Першочергові завдання сучасної політики Норвегії спрямовані на досягнення найвищого рівня зайнятості місцевого населення. На сьогоднішній день мережа державних центрів зайнятості максимально допомагає громадянам своєї країни із працевлаштуванням. При цьому багато компаній фінансують навчання для співробітників, що наймаються, а також направляють вже працюючих на підвищення кваліфікації відповідно до інноваційних технологій. На сьогоднішній день кількість зайнятого населення в країні сягає 2 мільйонів 200 тисяч осіб. ВВП душу населення становить понад 90 000 доларів. Рівень інфляції за показниками минулого року становив 4%, а ключова ставка тримається на цифрі 0.6%. Державний борг сьогодні становить 31% від ВВП.

Норвегія володіє великими запасами вуглеводневих корисних копалин, підтвержені обсяги яких за станом на 1 січня 2017 року становлять близько 4,7 млрд. м³ нафтового еквівалента, з них 2,4 млрд. м³ нафти (близько 2 млрд. тонн) і близько 2,3 трлн. м³ природного газу і конденсату. Потенціал невідкритих покладів оцінюється в 2,9 млрд. м³. Щорічний обсяг видобутку останніх років становить близько 220 – 230 млн. м³.

Нафтопереробна промисловість відрізняється високою концентрацією виробництва. Понад 95% потужностей припадає на 2 нафтопереробні заводи: в Монгстаді (потужність 10 млн. т нафти в рік) належить компаніям Statoil і

⁶⁰ Norway and the EU – A Historical Overview. Norway mission to the EU. URL: <http://www.eu-norway.org/eu/History/#.VtSqQ2Or-Vc> (дата звернення: 20.02.2022)

Royal Dutch Shell і Слагені (потужність 6 млн. т нафти в рік) належить американській ExxonMobil⁶¹.

Зайнятість у нафтогазовидобувній галузі економіки Норвегії в 2016 році становила 25,5 тис. чол. На ринку працювало близько 130 підприємств.

Основними одержувачами норвезької нафти в 2016 р. були Німеччина, Швеція, Голландія і США. Природний газ по трубопроводах надходив на ринок Німеччини, Бельгії, Великої Британії та Франції (норвезький газ забезпечує приблизно 25 % від загального споживання Євросоюзу). Найбільшими одержувачами скрапленого газу в 2016 р. виступили Велика Британія, Голландія, Литва, Іспанія, Франція, Аргентина та Єгипет.

Норвезька металургія володіє експортним потенціалом (8,9% експорту – збагачені руди, феросплави і кольорові метали). Річний обсяг валової доданої вартості, галузі, становить близько 1 млрд. дол. США. У секторі зайнято близько 8,1 тис. чол., які працюють на 166 підприємствах. Країна входить в десятку найбільших світових виробників феросплавів та алюмінію. Норвегія виробляє 7% світового титану⁶².

В галузі чорної металургії Норвегія спеціалізується на виготовленні феросплавів. Отримані феросплави (близько 600 тис. тонн) надходять в Голландію, Велику Британію, Німеччину, Фінляндію та США. Чорна металургія в Норвегії представлена компанією «Fesil[no]» і «Elkem[no]» (належить китайському концерну «China National BlueStar[no]»)⁶³.

У кольоровій металургії провідною галуззю виступає алюмінієва промисловість, базується на переробці імпортних бокситів і алюмінієвих

⁶¹ Norway and the EU – A Historical Overview. Norway mission to the EU. URL: <http://www.eu-norway.org/eu/History/#.VtSqQ2Or-Vc> (дата звернення: 20.02.2022)

⁶² OECD Economic Survey of Norway. URL: <https://www.oecd.org/economy/surveys/norway/> (дата звернення: 20.02.2022)

⁶³ OECD Economic Survey of Norway. URL: <https://www.oecd.org/economy/surveys/norway/> (дата звернення: 20.02.2022)

концентратів. Найбільшими компаніями є: Norsk Hydro ASA (один з найбільших виробників алюмінію в світі) і Alcoa Norway⁶⁴.

Традиційні галузі промисловості – рибальство, сільське господарство, лісова і целюлозно-паперова промисловість. Ще з часів середньовіччя Норвегія славиться своїм рибним промислом. Експортується риба як виловлена в морі, так і вирощена в численних рибних фермах. Норвезький лосось з таких штучно перекритих водойм зараз дуже відомий на світовому ринку. Близько 90% рибної продукції Норвегії експортується. Вилов риби перевищує 500 кг на кожного норвежця. Сільське господарство країни значною мірою задовольняє потреби населення у харчах, хоча лише 3,5% земельних площ Норвегії придатні для обробітку. Основою норвезького сільського господарства є тваринництво, яке повністю покриває потреби населення країни у м'ясі, молоці і молочних продуктах. Внаслідок кліматичних особливостей виробництво зернових лише на 40 % забезпечує потреби внутрішнього ринку. Незважаючи на складні умови північної країни вирощується значна частина овочів і фруктів. Ліс дає важливу експортну сировину у вигляді деревини, паперу, картону, целюлози, будівельного матеріалу і меблів⁶⁵.

Володіє значними потужностями з виробництва широкої гами хімічних і нафтохімічних продуктів. Це дозволяє їй експортувати азотні добрива, вибухові речовини промислового призначення, альгінати, фарби, лаки, у виробництві яких країна займає провідні позиції не тільки в Європі, але й у світі. Найбільші компанії цієї галузі промисловості – «Норск Гідро», «Діно Індустрієр», «Ютун». Концерн «Нікомед» спеціалізується на розробці і випуску контрастних речовин для рентгенодіагностики. Yara International – один з найбільших в світі постачальників мінеральних добрив.

⁶⁴ OECD Economic Survey of Norway. URL: <https://www.oecd.org/economy/surveys/norway/> (дата звернення: 20.02.2022)

⁶⁵ OECD Economic Survey of Norway. URL: <https://www.oecd.org/economy/surveys/norway/> (дата звернення: 20.02.2022)

Машинобудування – молода галузь промисловості Норвегії. У післявоєнні роки за участю іноземного капіталу в Норвегії створено великі суднобудівні заводи, заводи з виробництва морських нафтобурових платформ, гідравлічних турбін, промислового і побутового електротехнічного і електронного обладнання. До найважливіших галузей норвезького машинобудування відносяться виробництво обладнання для освоєння шельфу, суднобудування тощо. В галузі зайнято 94,2 тис. осіб⁶⁶.

Підприємства електротехнічної та електронної промисловості випускають дизельні двигуни, гідроагрегати, газотурбінні установки, насоси, компресори, трансмісійні вали, сортувальні машини, промислові системи кондиціонування, холодильні установки, генератори, трансформатори та інше. Один з провідних виробників – компанія Alstom Norway. Для потреб рибних ферм виробляються обладнання для навантаження риби, палубні моторні лебідки, охолоджуючі та морозильні камери⁶⁷.

Концерн Kvaerner (заснований в Осло 1853 р.) вважається найбільшим машинобудівним об'єднанням, яке спеціалізується на будівництві кораблів та виготовлення різного промислового устаткування.

Автомобілебудування представлено випуском окремих вузлів і агрегатів, елементів салону (сидінь, приладових панелей тощо). Компанія Kongsberg Automotive – одна з провідних, продукція її 4 заводів поставляється найбільшим європейським, американським та японським автовиробникам.

⁶⁶ Огляд стану економіки і основних напрямків зовнішньоекономічної діяльності Норвегії за 2016 рік. Осло. Квітень 2017

⁶⁷ Огляд стану економіки і основних напрямків зовнішньоекономічної діяльності Норвегії за 2016 рік. Осло. Квітень 2017

По виробленню електроенергії на душу населення Норвегія займає перше місце в світі. У 2016 році в країні було вироблено близько 144,5 ТВт*год. електричної енергії, з яких 95,8 % на гідроелектростанціях⁶⁸.

Регуляторами ринку генерації і розподілу електроенергії є компанії зі 100-% державною участю Статкрафт і Статнет. Державна компанія «Статкрафт» є найбільшим в Європі виробником електроенергії з поновлюваних джерел. Крім зазначених вище державних компаній електроенергетичний сектор включає близько 280 генеруючих, мережевих і консалтингових компаній, які об'єднані в національну асоціацію «Енергі Норге»⁶⁹.

На норвезькому ринку розподілу електроенергії працюють близько 140-ка мережевих компаній, 80 % сукупного капіталу, яких належить муніципалітетам, губерніям і державі.

Баланс електроенергетичного ринку Норвегії підтримується за рахунок її участі в скандинавській біржі електроенергії Nord Pool. Для обміну електроенергією з учасниками цієї біржі та іншими країнами членами Євросоюзу, Норвегія має лінії електропередач, що зв'язують її з Данією, Швецією, Нідерландами та Фінляндією. В даний час Норвегією також реалізується два проекти прокладки транскордонних кабелів електропередачі, провідні по дну моря в Німеччину і Велику Британію. З норвезької сторони учасником є компанія «Статнетт»⁷⁰.

Суднобудування є однією із найстаріших галузей промисловості в Норвегії. Продукція норвезької суднобудівної промисловості відповідає найвищим вимогам якості і має широке визнання в усьому світі. Налічується понад 50 корабельних заводів, які розташовані вздовж західного узбережжя

⁶⁸ Огляд стану економіки і основних напрямків зовнішньоекономічної діяльності Норвегії за 2016 рік. Осло. Квітень 2017

⁶⁹ Огляд стану економіки і основних напрямків зовнішньоекономічної діяльності Норвегії за 2016 рік. Осло. Квітень 2017

⁷⁰ Огляд стану економіки і основних напрямків зовнішньоекономічної діяльності Норвегії за 2016 рік. Осло. Квітень 2017

країни, що спеціалізуються в основному на будівництві кораблів для обслуговування морського нафтогазового видобування, а також риболовних суден і пасажирських поромів. Щорічно на норвезьких підприємствах будується близько 75–100 кораблів. Майже всі норвезькі верфі відносяться до малих і середніх підприємств зі штатом 15–150 чол. Щорічний дохід галузі становить близько 14 млрд. дол. США, з яких близько 13 % приходить на експорт.

Провідні кораблебудівні компанії Норвегії:

- STX Norway Offshore – виробництво і обслуговування круїзних поромів, кораблебудування
- Ulstein Group – розробка, конструювання та комплексне обслуговування суден, консалтингові послуги
- Kleven Verft – обслуговування танкерів, виробництво риболовецьких суден, невеликих пасажирських поромів, судноремонт
- Simek виробництво і обслуговування цивільних та військових кораблів
- Brødrene Hukkelberg – виробництво швидкохідних катамаранів, малих спеціалізованих кораблів)
- Fiskerstrand Verft – судноремонт.

Особливими рисами норвезького суднобудування є його висока спеціалізація та застосування сучасних технологій. Основною спеціалізованою навчально-науковою установою норвезької суднобудівної галузі є Університетський коледж м. Олесунн (факультет морських технологій і операцій).

З поч. XXI ст. в Норвегії дуже активно розвиваються виробництва інформаційно-комунікаційних обладнань, це: новітні супутникові комунікаційні та навігаційні системи, системи мережевого і дистанційного керування, високоточних вимірювальних приладів. Район Осло-фьорда відрізняється високою концентрацією високотехнологічних наукоємних

виробництв. У країні є 12 науково-виробничих кластерів. Галузь представлена компаніями:

- Sensoror – один з провідних норвезьких розробників і виробників мікроелектромеханічних систем і датчиків, гіроскопів, елементів для приладів нічного бачення тощо;
- Eltek – розробляє, виробляє і продає джерела електроживлення (2400 працівників);
- Prediktor A – розробка програмного забезпечення;
- STIFTELSEN SINTEF – розробка програмного забезпечення та дослідження в широкому діапазоні секторів економіки;
- Tellu AS – розробка програмного забезпечення інфраструктури;
- Innocode – норвезько-українська ІТ компанія, яка спеціалізується на створенні рішень для телеканалів, газет та медіа продуктів на ринку Норвегії;
- Gelato – іноваційні поліграфічні послуги;
- Visma – норвезька компанія, надає програмне забезпечення для бізнесу;
- Evry – надає послуги з розробки програмного забезпечення, інформаційної безпеки та ІТ-операцій. Володіє дочірньою ІТ-компанією з офісом в Україні Infopulse Ukraine;
- Tandberg Data – норвезька компанія, виробник обладнання для зберігання і резервного копіювання інформації.

Норвезька туристична галузь відповідно до даних Центрального статистичного бюро Норвегії за 2016 р. охоплює 11 256 підприємств, на яких працює 96 375 осіб, і включає два основні сектори:

- надання місць ночівель (готелі, кемпінги, замські туристичних будиночки, гостьові апартаменти та хостели), 2 872 компанії, 29 665 робочих місць;

- громадське харчування (ресторани, кафе, придорожні кіоски тощо), 8 384 компанії, 66 710 робочих місць⁷¹.

Крім того, безпосередньо пов'язані з туризмом ряд інших секторів, в тому числі об'єднують підприємства з суміжних галузей:

- організація дозвілля (музеї, театри, парки розваг, історичні будівлі і місця, лижні бази, бази аматорського рибальства і т. д.), 15 000 робочих місць;

- посередницькі послуги (туристичні агентства і оператори, агентства з бронювання замських будиночків, індивідуальні гіді, екскурсіводи, організатори турів і т. д.), 5 000 робочих місць;

- пасажирські перевезення, близько 42 000 осіб.

Станом на початок 2015 року туристична інфраструктура Норвегії включала:

- 1 145 готелів (близько 80 000 номерів на 177 624 місць), в тому числі 3 п'ятизіркових, 167 чотиризіркових, 299 тризіркових готелів.

- 72 хостелу;

- 9 гірськолижних курорти;

- 3 курорти на мінеральних водах;

- близько 1 500 кемпінгів і селищ із замськими будиночками⁷².

Найбільшими готельними мережами в країні є:

- Nordic Choice Hotels – 180 готелів в Норвегії та Швеції (більше 13 000 працівників)

- Scandic Hotels – шведська готельна мережа

- Thon Hotels – третя за величину готельна мережа Норвегії.

- Radisson Hotel Group – світова мережа готелів.

⁷¹ Огляд стану економіки і основних напрямків зовнішньоекономічної діяльності Норвегії за 2016 рік. Осло. Квітень 2017

⁷² Огляд стану економіки і основних напрямків зовнішньоекономічної діяльності Норвегії за 2016 рік. Осло. Квітень 2017

Серед провідних туристичних операторів, що працюють в Норвегії: Trafalgar, G Adventures, Bergen Segway, Topdeck.

Крім підприємств, які безпосередньо займаються наданням послуг туристам, галузь включає близько 250 туристичних центрів, які займаються маркетингом туристичних напрямків (районів) в окремих районах та регіонах. Туристичні центри є акціонерними товариствами, в склад власників або співзасновників можуть входити місцеві компанії, що працюють в сфері туризму, а також адміністрації муніципалітетів та муніципальні підприємства.

Щороку Рада з туризму Норвегії вибирає основну країну або регіон для просування норвезьких туристичних продуктів з використанням сучасних рекламних технологій. У 2015 році рекламна кампанія проводилася в Голландії.

Туристичний бізнес в Норвегії в 2015 році забезпечила близько 5 % ВВП країни при зайнятості в галузі 140 000 чоловік, що працюють в 14 102 тис. компаніях, пов'язаних з галуззю (готелі, заміські селища, парки тощо). Щорічний дохід від туристичної діяльності та супутніх послуг становить близько 17 млрд. доларів США.

Норвегію в 2015 році найбільш активно відвідували громадяни Німеччини, Швеції, Великої Британії, Данії та Голландії.

Таким чином, Королівство Норвегія не є членом ЄС, але з 1994 року входить до Європейської економічної зони (ЄЕЗ) та є членом-засновником Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), яка була заснована у 1960 році і є одним із двох історично домінуючих західноєвропейських торгових блоків. У Норвегії двічі розглядалася можливість приєднання до Європейського економічного співтовариства та Європейського союзу, але обидва рази населення країни відкинуло ці пропозиції на референдумах у 1972 та 1994 роках.

Норвегія має розвинену змішану економіку зі значною часткою державного сектора у стратегічних галузях. Незважаючи на чутливість до глобальних економічних циклів, економіка Норвегії продемонструвала стійке зростання початку індустріальної ери.

Судноплавство вже давно є опорою експортного сектора Норвегії, але більшість економічного зростання в Норвегії викликано великою кількістю природних ресурсів, тому розвинені розвідка та видобуток нафти, гідроенергетика та рибальство. Частка сільського господарства і важкої промисловості в економіці знизилася у зв'язку з розвитком сфери послуг і галузей, пов'язаних зі видобуванням нафти. Державний сектор є одним із найбільших у світі у відсотках від загального обсягу валового внутрішнього продукту. Країна має дуже високий рівень життя в порівнянні з іншими європейськими країнами та розвинену систему соціального забезпечення.

3.2. Співпраця Норвегії та НАТО у військовій сфері

Норвегія є членом НАТО з моменту зародження цього альянсу у 1949 році. Вступити Норвегію до Альянсу змусила міжнародна обстановка, що склалася до кінця сорокових років, що характеризується початком холодної війни і наявністю потенційної загрози з боку Радянського Союзу.

Хоча військове співробітництво між північними країнами поступово розвивалися після закінчення Холодної Війни, воно посилилося в останні роки, починаючи з угоди, підписаної між п'ятьма країнами-учасницями у 2009 році. Значна частина цієї співпраці так чи інакше пов'язана або відбувається на Крайній Півночі та в Арктиці, стратегічне значення якої різко зросло в останнє десятиліття.

Сьогодні безліч спільних проектів і різноманітних форм військового співробітництва стали закономірною частиною життя в Північному регіоні.

Північні країни, культурно настільки схожі один на одну, що сторонні часто розглядають їх як фактично одну одиниці – вони історично тісно співпрацювали у практично всіх інших сферах життя. З них Данія, Норвегія та Ісландія є членами-засновниками НАТО; Швеція та Фінляндія вирішили зберегти позаблоковий статус, але зараз вони майже оперативні партнери Альянсу.

Ще більше ускладнюють справу, що до Швеції та Фінляндії у 1995 році приєдналася Данія як член ЄС, а Норвегія у травні 2014 року вирішила залишитися осторонь. Норвегія, тим не менш, бере участь у безпеці та зовнішній політиці Союзу в ряді способів, наприклад, у військових операціях ЄС в Африці і, можливо, найбільше, у Північних бойових групах.

Натомість, член ЄС Данія залишається поза межами будь-якої такої організації, оскільки вона відмовився від участі у зовнішній політиці та політиці безпеки ЄС. Для Ісландії привабливість членства в ЄС згасла, оскільки маленький острів ледь оговтався від жорстокого впливу міжнародної фінансової кризи.

Хоча цей складний шаблон може здатися заплутаним для аутсайдерів, багатогранна зовнішня політика та політика безпеки домовленості не зупинили скандинавів, які йдуть до більш інтенсивної співпраці в останнє десятиліття. Питання, пов'язані з обороною та безпекою, швидко були додані до порядку денного.

У 2009 році країни в Північному регіоні були таким чином об'єднані в нову, єдину структуру – NORDEFSCO. NORDEFSCO отримує особливо високо відзнаки в штаб-квартирі НАТО, де генеральний секретар Андерс Фог Расмуссен, колишній прем'єр-міністр Данії, регулярно посилається на NORDEFSCO як на модель для інших країн, яку треба вивчати й наслідувати в часи економічних труднощів⁷³.

⁷³ Nordefco: Frontpage. URL: <https://www.nordefco.org/default.aspx> (дата звернення: 20.02.2022)

Так само робив його попередник пан Япп де Хооп Схеффер. Проте Сполученим Штатам знадобився деякий час, щоб «потепліти» щодо ідеї і не розглядати NORDEFSCO як спробу розвалити НАТО, «заманивши» трьох скандинавських союзників далеко від Альянсу. Вашингтон явно віддає перевагу розширеній версії NB8 (країни Північної Європи та Балтії) NORDEFSCO, включаючи три Балтійські члени НАТО (американці також називають це e-PINE – Розширене партнерство в Північній Європі)⁷⁴.

Уряд Норвегії неухильно виконує рішення керівництва Альянсу щодо подальшого розвитку національних збройних сил, і, насамперед, їх оснащення новітніми зразками озброєння. При цьому велика увага приділяється ВПС, які поряд із військовою авіацією Данії та ФРН складають основу об'єднаних військово-повітряних сил НАТО на Північно-Європейському ТВД. Норвегія також розглядається як важливий «енергетичний запасник» альянсу. За оцінками експертів цього блоку, у разі виникнення «кризової ситуації» Норвегія може забезпечити близько 30% потреб країн-членів НАТО в енергетичній сировині.

Протягом усього існування НАТО Норвегія була важливим учасником миротворчих багатонаціональних операцій, які є життєво важливими для національних інтересів цієї скандинавської країни. З 1947 близько 120 тис. норвезьких військовослужбовців взяли участь у 40 міжнародних операціях⁷⁵.

Норвезька делегація в НАТО формується із співробітників МЗС та міністерства оборони країни.

Складова політики безпеки в регіоні змінився через напад Росії на Україну та погіршення ситуації з безпекою в Європі. Це робить ще важливішим забезпечення того, щоб Норвегія могла оперативно реагувати на негативні та складні події у сфері безпеки. Додаткова угода про співпрацю в

⁷⁴ NORDEFSCO – Forsvarsministeriet. URL: <https://www.fmn.dk/en/topics/international-cooperation/nordefco/> (дата звернення: 20.02.2022)

⁷⁵ Nordefco: Frontpage. URL: <https://www.nordefco.org/default.aspx> (дата звернення: 20.02.2022)

галузі оборони (SDCA) сприятиме швидшому та ефективному перекиданню підкріплень до Норвегії з США у разі війни або кризи. В даний час уряд вимагає згоди сторітнгу на ратифікацію та виконання Угоди⁷⁶.

Оборона Норвегії ґрунтується на трьох основних елементах:

- національній обороноздатності;
- колективній обороні через НАТО;
- двосторонній підтримці та підкріпленні з боку найближчих союзників⁷⁷.

Дії сил США в Норвегії в наступні роки продовжуватимуть розвиватися у тісній співпраці між США та Норвегією. Здатність Норвегії приймати підкріплення союзників у разі війни чи кризи залежить від наявності необхідної інфраструктури. Угода дозволить США інвестувати у проекти військової інфраструктури у Норвегії.

Норвегія та США успішно співпрацюють у сфері оборони Норвегії вже понад 70 років. Діяльність у рамках Угоди здійснюватиметься при повній повазі до суверенітету, законів та міжнародно-правових зобов'язань Норвегії. Угода не тягне за собою будь-яких змін у політиці Норвегії щодо розміщення іноземних військ на норвезькій території, у ядерній політиці, у правилах заходу судів у норвезькі порти або у наших обмеженнях на складування певних видів озброєнь на норвезькій території. Підкріплення з боку союзників є фундаментальним компонентом співпраці НАТО⁷⁸.

Угода дозволяє створювати узгоджені об'єкти та райони, які визначаються як місця, що мають центральне значення для розвитку практичного оборонного співробітництва. Буде створено чотири такі райони: військова авіабаза та аеродром Сола, військова авіабаза та аеродром Евенес,

⁷⁶ Norway and NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_162353.htm (Дата звернення: 20.02.2022)

⁷⁷ Norway and NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_162353.htm (Дата звернення: 20.02.2022)

⁷⁸ Norway and NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_162353.htm (Дата звернення: 20.02.2022)

військова авіабаза та аеродром Рігге та військово-морська база Рамсунд. Відповідно до Угоди додаткові Узгоджені Об'єкти та Райони можуть бути створені пізніше⁷⁹.

Членство Норвегії в НАТО та її трансатлантичні зв'язки є наріжним каменем норвезької зовнішньої та безпекової політики. Крім того, Норвегія зміцнює європейський та скандинавський вимір політики безпеки, розвиваючи тіснішу співпрацю в галузі безпеки з обраними європейськими союзниками.

ООН та правопорядок, у підтримці якого ООН відіграє таку ключову роль, мають вирішальне значення для Норвегії. Норвегія бере активну участь у роботі ООН і хоче взяти на себе свою частку відповідальності.

Участь у зусиллях щодо встановлення миру та примирення є ключовою частиною зовнішньої політики Норвегії. Норвегія активно працює над пошуком довгострокових політичних рішень воєн та конфліктів, сприяючи діалогу між конфліктуючими сторонами та підтримуючи зусилля інших сторін щодо врегулювання конфліктів.

Норвегія виступає за збалансоване, взаємне, незворотне і ядерне роззброєння, що піддається перевірці. Це відповідає її цінностям, інтересам та міжнародним зобов'язанням. Норвегія також надає великого значення використанню інструментів політики розвитку на вирішення глобальних проблем безпеки.

Яскравим прикладом є програма НАТО «Трайдент джанкчер-2018» – найбільші навчання НАТО за останні роки, а також перші військові навчання Альянсу, які включають суттєві елементи громадянської готовності, і в ході яких відпрацьовуються співпраця між військовими учасниками та цивільною владою. У яких взяли участь близько 45 тис. військовослужбовців з 31 держави-члена та партнера НАТО, близько 10 тис. одиниць бронетехніки,

⁷⁹ Norway and NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_162353.htm (Дата звернення: 20.02.2022)

150 літаків та 60 кораблів. Все це до невеликої Норвегії доставили у 3,5 тис. морських контейнерах по п'яти залізницях та десяти автомагістралях загального призначення. Не всі солдати та техніка знаходились безпосередньо в Норвегії — деяких розмістили на аеродромах та базах у сусідніх Швеції та Фінляндії. Активна фаза навчань проходила з 25 жовтня до 7 листопада 2018 р.

Норвегія, яка приймала участь у навчаннях, використовувала сценарій колективної оборони не тільки для підготовки своїх збройних сил, але також і для підвищення своєї здатності реагувати на будь-які кризи.

Це повністю відповідає зобов'язанню, прийнятому всіма країнами НАТО з метою підвищення своєї стійкості, яка є ключовим елементом колективної оборони НАТО. Стійкість бере свій початок у Вашингтонському договорі. Під час зустрічі у Варшаві у 2016 році керівники країн-членів НАТО також зобов'язалися підвищити стійкість своїх держав, у тому числі шляхом підвищення громадянської готовності.

Для виконання цього зобов'язання Норвегія додала ще одне завдання до навчання «Трайидент джанкчер-2018» у вигляді тісної взаємодії між військовими учасниками та цивільними службами реагування на кризу, такими як медичні служби, поліція, протипожежна служба та неурядові організації. У програму навчань було введено особливі події, у тому числі змодельовані інциденти, пов'язані з численними жертвами, відпрацювання дій під час евакуації, надзвичайні ситуації, пов'язані з радіологічними, хімічними, біологічними та ядерними (РХБЯ) речовинами, надання допомоги евакуйованим цивільним особам та кризове регулювання.

Це також сприяло оперативній сумісності з іншими країнами НАТО. Сили деяких країн, що брали участь у навчаннях «Трайидент джанкчер», також були задіяні у цих особливих подіях, наприклад, данські та французькі військовослужбовці з підрозділів захисту від РХБЯ зброї, які увійшли до складу головного загону НАТО (Об'єднаної оперативної групи підвищеної

готовності) у 2019 році, взяли участь у моделюванні, в рамках якого вони мали надавати першу допомогу жертвам нападу із застосуванням хімічної зброї та проводити знезараження місцевості⁸⁰.

17 квітня 2021 року Норвезьке Міноборони повідомило про підписання угоди про співпрацю в галузі оборони з Вашингтоном, яка надає американським військам доступ на об'єкти військової інфраструктури королівства. Угода має безстроковий характер, а перелік локацій для безперешкодного доступу може бути збільшений. Документ спрямовано на затвердження до парламенту. Як вважають експерти, остаточно прийнявши його, Осло може спровокувати загострення відносин із Москвою⁸¹.

Відповідно вже 18 серпня 2021 року в районі затоки Вест-Фьорд поряд з авіа базою США американці провели спільні з Норвегією військові вчення під назвою "Сі-джд-сі-ту" (CJADC2 – Combined Joint All-Domain Command and Control integration).

Мета навчань CJADC2 – відпрацювання об'єднання в єдиному інформаційному просторі якомога більшої кількості космічних, повітряних, морських та сухопутних платформ країн-союзників та партнерів на великих відстанях та по різні боки національних кордонів для забезпечення ефективного обміну даними про супротивника у ході планування та прийняття рішення на застосування військ та сил. Серед іншого, перевіряли діючі, перспективні канали передачі цифрових даних та інші системи зв'язку.

Від Норвегії в навчанні CJADC2 взяли участь чотири F-35 (332 ескадрильї з АвБ Ерланн), п'ять F-16 (331 ескадрильї з АвБ Буде), мобільний пункт управління та оповіщення з АвБ Ерланн з персоналом ЦУО ППО "Серрейса", батарея ЗРК 3. Від НАТО – літак ДРЛО та У E-3A Sentry

⁸⁰ Норвегия использует учения «Трайидент джанкчер» для повышения своей устойчивости // Органвзація Північноатлантичного договору. 2018. 6 листопада. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_160130.htm?selectedLocale=ru

⁸¹ «Северный фланг НАТО»: как меняется военное присутствие США в Норвегии. URL: <https://russian.rt.com/world/article/853508-norvegiya-ssha-bazy-voiska-rossiya>

командування AWACS NATO. Від США - літак-розвідник RC-135 (АвБ Мілденхолл, Великобританія) та есмінець УРО USS Arleigh Burke (DDG-51), що прийшов на бойову службу в Норвезьке море з іспанської Роти.

Крім того, в ході навчання в районі АвБ Ерланн діяла оперативна група космічного командування ЗС США (US Space Command), забезпечуючи обмін супутниковими каналами даними про тактичну обстановку між усіма учасниками⁸².

Війна Росії в Україні дали сигнал світовій спільноті, що їй необхідно переглянути свою обороноздатність. Таким чином Росія заявила всьому світу про своє небажання дотримуватися норм міжнародного права і продемонструвала готовність усіма засобами і засобами посилювати свою роль на світовій арені. Видно, що плани Росії – дестабілізувати не лише Східну Європу.

В умовах агресії РФ в Україні та посилення російської військової присутності на Півночі, спостерігається зростання співпраці країн регіону з НАТО. Варто зазначити, що таке зростання стосується як члена Альянсу – Норвегії, так і позаблокових Швеції та Фінляндії. Показовим моментом є спільні військові навчання. Серед останніх таких навчань були Aurora 17, які проводились у Швеції, Arrow 18 – у Фінляндії, та Trident Juncture, які проводились у Норвегії, проте за участю Швеції та Фінляндії⁸³.

Отже, концептуальні основи зовнішньополітичної стратегії Норвегії сформувалися в рамках трьох парадигм – нейтралітету, моралізму та інтернаціоналізму, що виникли внаслідок специфіки ідентичності Норвегії як малої держави. Протягом різних історичних періодів норвезькі політичні лідери проводили зовнішньополітичну стратегію, яка включає всі вищезазначені парадигми. При цьому політична еліта завжди ставила на

⁸² Всесферные американские учения в Норвегии. URL: <https://andrej-kraft.livejournal.com/260935.html>

⁸³ НАТО рвёт на Арктику // Еженедельник Звезда. 2022. 19 апреля. URL: <https://zvezdaweekly.ru/news/20224131555-8WoLI.html>

перше місце потребу забезпечення інтересів безпеки країни. Закінчення холодної війни та переоцінка Норвегією взаємозв'язку між політикою безпеки та дипломатією цінностей призвели до «політики взаємодії», заснованої на невід'ємному зв'язку між норвезькою безпекою та подоланням глобальних проблем, таких як нерозвиненість деяких країн. Таким чином, Норвегія, незважаючи на статус малої держави, на міжнародній політичній арені реалізує зовнішньополітичну стратегію, що охоплює як свій, так і інші регіони світу, засновану на принципі «згуртованості», що забезпечує прямий зв'язок між розвитком слаборозвинених регіонів, безпека Норвегії та загальна політична стабільність у світі. Норвезька зовнішня політика бачила злиття ідеалів та інтересів у тому сенсі, що ідеали були включені в широке розуміння інтересів, тоді як інтереси забезпечуються використанням мови та практики ідеалізму.

ВИСНОВКИ

На підставі опрацьованої джерельно-літературної бази, автор дійшов до наступних висновків.

1. Норвегія реалізує зовнішньополітичну стратегію з охопленням як власного, так й інших регіонів світу з опорою на принцип «когерентності», який передбачає безпосередній взаємозв'язок між розвитком слаборозвинених регіонів світу, безпекою Норвегії та світополітичною стабільністю в цілому. В зовнішній політиці Норвегії знайшло місце таке явище як злиття ідеалів та інтересів в тому сенсі, де ідеали виявилися включеними в широке розуміння поняття інтересів, в той час як інтереси забезпечуються шляхом використання мови та практики ідеалізму.

2. При написанні магістерської роботи були використані праці як вітчизняних, так і закордонних дослідників, які присвячені аналізу зовнішньої політики Норвегії в арктичному регіоні, оцінку стратегічних та економічних планів Норвегії, основних напрямів військового будівництва та ін. Серед вітчизняних дослідників варто виокремити праці А. Подворної, Д. Пугачова, Б. Барна, О. Брайчевської, О. Лук'янова, О. Панчака. Серед російських дослідників слід виділити роботи В. Дзюбана, Н. Комлеву та А. Ковальова, С. Бокерія, Е. Кернер та Д. Кузнєцова, які активно висвітлюють питання арктичної політики Норвегії через призму зацікавленості цим регіоном РФ. Найбільш активно це питання досліджують зарубіжні вчені, особливо представники саме норвезької школи: Б. Фон, В. Ельвебак та Дж. Гові, Р. Малнес, Олав Кнудсен.

Джерельна база дослідження представлена п'ятьма основними групами джерел: офіційні документи державних інституцій Королівства Норвегії та міжнародних організацій; документально-публіцистичні ресурси науково-

аналітичного характеру; повідомлення засобів масової інформації; інтерв'ю державних діячів; мас-медіа та інші інформаційні ресурси, представленні у друкованому вигляді або розміщенні у мережі Інтернет; інформаційні періодичні видання загальнодержавного рівня скандинавських країн.

Для дослідження зовнішньої політики Норвегії XXI ст. було використано як загальнонаукові, так і конкретно-наукові методи дослідження обраної теми. Зокрема автор звернувся до методів аналізу і синтезу, індукції та дедукції, узагальнення, групування, описового методу, тощо. Серед спеціальних методів слід виділити аналітико-прогностичний метод і метод порівняльного політологічного аналізу. Дана робота виконана на основі компаративного, інституційного та системного підходу.

3. Королівство Норвегія, не будучи членом ЄС, упродовж з 2005-2013 рр. мала динамічне економічне співробітництво з цією організацією і була 5-тим основним партнером ЄС. З 1994 року країна входить до Європейської економічної зони (ЄЕЗ) та є членом-засновником Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ). Згідно з даними Міністерства закордонних справ Норвегії із законодавчих актів, прийнятих у період з 2005 по 2013 рік, у Норвегії діяло 70% директив ЄС та 17% нормативних актів ЄС у 2013 році. Членство в Європейському економічному співтоваристві полегшує вільне переміщення товарів, капіталу, послуг та людей між ЄС та ЄАВТ. Співпраця Норвегії з ЄС також стала важливою в контексті внутрішньої політики країни. Оскільки співпраця з ЄС допомогла країні вирішити питання реструктуризації норвезької економіки, виконання зобов'язань Норвегії в галузі клімату, просування інклюзивного ринку праці, забезпечення ефективності схем соціального забезпечення, скорочення бідності та маргіналізації та значної активізації зусиль щодо сприяння інтеграції. Усі ці напрями мають європейський вимір. Між Норвегією та ЄС існує значний ступінь економічної взаємозалежності, наприклад, у таких ключових секторах, як енергетика та морепродукти.

4. Вступити Норвегію до Північноатлантичного союзу змусила міжнародна ситуація, що склалася наприкінці 1940-х років і характеризувалася початком «холодної війни» та наявністю потенційної загрози з боку Радянського Союзу. З 1949 року оборонна політика Норвегії була тісно пов'язана з курсом НАТО. У той же час вона почала отримувати значну допомогу для розвитку свого Міністерства оборони. Упродовж 2005-2013 рр. Норвегія була активним учасником НАТО. На її території розміщувалися радіонавігаційні станції та інші об'єкти, що обслуговували американські атомні підводні човни, що патрулювали у Північній Атлантиці, літаки ДРЛО та управління ЗА командування АВАКС НАТО; на території Норвегії регулярно проводилися маневри об'єднаних збройних сил блоку. Її інфраструктура підготовлена до прийому сил союзників у кризових ситуаціях. НАТО Норвегія була важливим учасником миротворчих багатонаціональних операцій за участі НАТО. Серед яких, й військова операція країни в Лівії навесні 2011 року, під час якої Норвегія розгорнула 6 багатоцільових винищувачів F16.

5. Арктична політика Норвегії (2005-2013 рр.) – зовнішньополітична діяльність країни, що проводилася державою на реалізацію політики підтримки Арктичного регіону мирним, інноваційним і стабільно стійким регіоном, де нормам міжнародного співробітництва та поваги до принципів міжнародного права. Довгостроковою метою уряду Норвегії було: продовження сумлінного міжнародного співробітництва з сусідами в Арктиці, забезпечення сталого розвитку бізнесу, що базувалася на гармонії зростання виробництва та забезпечення належної охорони навколишнього середовища, готовності до забезпечення безпеки та готовності до надзвичайних ситуацій у цьому регіоні. Норвезькі зусилля засвідчують і першочергове ухвалення на державному рівні арктичної стратегії, і послідовний прагматизм у відносинах з іншими ключовими суб'єктами в Арктиці, насамперед із Росією та НАТО. Норвегії вдається як

сприяти посиленню регіональної безпекової присутності Північноатлантичного альянсу, так і досягати взаємовигідних угод із російською стороною. Разом з тим, існує реальна перспектива налагодження українсько-норвезького співробітництва на архіпелазі Свальбард, що зростатиме в міру збільшення стратегічної ролі Арктики в міжнародній політиці.

6. Реалізуючи Стратегію «Норвегія в Європі» упродовж 2013-2021 рр. уряд країни надає пріоритет співпраці з трьома групами країн: 1. Німеччина, Велика Британія, Нідерланди та Франція; 2. країнами Північної Європи (Данія, Ісландія, Фінляндія, Швеція); 3. Державами-членами ЄС, які головуєть у Раді ЄС у кожен конкретний період часу (наприклад, у січні – червні 2019 р. такою країною була Румунія). Норвегія співпрацює з вище переліченими країнами в нафтогазовій промисловості, чорна та кольорова металургія, харчова та текстильна промисловості, машинобудування, кораблебудування, аграрна промисловість, туристична сфера.

7. Протягом 2013-2021 рр. Норвегія активізувала співробітництво в рамках НАТО. Особливо, даний процес спостерігається з 2014 року – початку російської агресії проти України. У 2018 році Норвегія долучилася до натівської програми «Трайдент джанкчер-2018» - найбільші навчання НАТО за останні роки, а також перші військові навчання Альянсу, які включали суттєві елементи громадянської готовності, і в ході яких відпрацьовувалися співпраця між військовими учасниками та цивільною владою. Для виконання цього зобов'язання Норвегія додала ще одне завдання до навчання «Трайдент джанкчер-2018» у вигляді тісної взаємодії між військовими учасниками та цивільними службами реагування на кризу, такими як медичні служби, поліція, протипожежна служба та неурядові організації. Навесні 2021 р. Норвезьке Міноборони повідомило про підписання угоди про співпрацю в галузі оборони з Вашингтоном, яка надає американським військам доступ на об'єкти військової інфраструктури

королівства. Угода має безстроковий характер, а перелік локацій для безперешкодного доступу може бути збільшений. Відповідно вже 18 серпня 2021 року в районі затоки Вест-Фьорд поряд з авіа базою США американці провели спільні з Норвегією військові вчення під назвою "Сі-дждед-сі-ту" (CJADC2 – Combined Joint All-Domain Command and Control integration). Метою навчань CJADC2 було відпрацювання об'єднання в єдиному інформаційному просторі якомога більшої кількості космічних, повітряних, морських та сухопутних платформ країн-союзників та партнерів на великих відстанях та по різні боки національних кордонів для забезпечення ефективного обміну даними про супротивника у ході планування та прийняття рішення на застосування військ та сил. Серед іншого, перевіряли діючі, перспективні канали передачі цифрових даних та інші системи зв'язку.

Таким чином, можна зробити висновок, що пріоритетними напрямками Королівства Норвегії упродовж 2005-2021 рр. були розвиток та активізація політичного та економічного співробітництва з країнами-членами ЄС, військового співробітництва з НАТО та арктичного вектора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Міжнародні документи

1. Government of Norway. New Building Blocks in the North. The next Step in the Government's High North Strategy, URL: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/nordomradene/new_building_blocks_in_the_north.pdf
2. Government of Norway. The Norwegian Government's High North Strategy. URL: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/UD/Vedlegg/strategien.pdf>
3. Memorandum of Understanding on cooperation in the field of security, defense and preparedness between Norway and Iceland. URL: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/UD/Vedlegg/icelandmou.pdf>
4. Memorandum of Understanding on Nordic defence cooperation (NORDEFECO) // Nordic Co-operation. URL: <http://www.norden.org/en/om-samarbejdet-1/nordic-agreements/treaties-andagreements/defence-affairs/memorandum-of-understanding-on-nordic-defencecooperation-nordefco>
5. MONUC-United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo // UNO. URL: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/monuc/>
6. NORDCAPS – MOU between Denmark, Finland, Norway and Sweden // Government.no. URL: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/NORDCAPS---MOU-betweenDenmark-Finland-Norway-and-Sweden/id419404/>
7. NORDEFECO Annual Report 2012-2015 // NORDEFECO. URL: <http://www.nordefco.org/NORDEFECO-Annualreport-2015>

Виступи, промови політичних та державних діячів

8. Берстад О. Роль Норвегії у світовому політичному та економічному просторі // Інтернет-холдинг Олега Соскіна. URL: <http://www.soskin.info/ea/2010/1-2/20108.html>

9. Lindh A. Sweden in Europe. Stockholm: speech addressed at the Swedish Institute of International Affairs // Government.se. URL: <http://www.government.se/>

10. Lipponen P. The European Union needs a policy for the Northern Dimension. Speech delivered at the conference «Barents region today», Rovaniemi. 1997. 15 September.

11. Etablering av økonomisk sikkerhet/09.07.2012: <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2011/sep/etablering-av-okonomisk-sikkerhet/id2432416/>

12. Arbeidsmiljø- og sikkerhetsavdelingen. Arbeidsmiljø- og sikkerhetsavdelinga
: <https://www.regjeringen.no/no/dep/asd/org/avdelinger/ams/id972/>

13. Biannual address to the Storting on important EU and EEA matters. Retrieved February 23, 2019, from https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/biannual_180522/id2601713.

14. Mission of Norway to the European Union. Retrieved February 25, 2019, from <https://www.norway.no/en/eu>.

15. National Strategy against Antibiotic Resistance 2015 – 2020. Retrieved February 23, 2019, from <https://www.regjeringen.no/contentassets/5eaf66ac392143b3b2054aed90b85210/antibiotic-resistance-engelsk-lavopploslig-versjon-for-nett-10-09-15.pdf>.

16. Norway in Europe. The Norwegian Government's strategy for cooperation with the EU 2018 – 2021. Retrieved February 23, 2019, from https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/eu_strategy/id2600561.

17. Norway increases contribution to EU Emergency Trust Fund for Africa. Retrieved March 3, 2019, from https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/pm_trust_fund/id2611733.
18. Norway: Strategies to tackle work-related crime. Retrieved February 23, 2019, from <https://www.eurofound.europa.eu/publications/article/2017/norway-strategies-to-tackle-workrelated-crime>.
19. Norway's relationship with the EU. Retrieved February 23, 2019, from <https://www.files.ethz.ch/isn/158486/SN06522.pdf>.
20. Outside and Inside: Norway's agreements with the European Union, 2012. Official Norwegian Reports NOU 2012: 2. Retrieved March 9, 2019, from https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/eu/nou2012_2_chapter27.pdf.
21. Revised strategy for combating work-related crime. Retrieved February 27, 2019, from https://www.regjeringen.no/contentassets/18425e5b42f84340b02fbb74bdb90b19/revised_strategy_for_combating_work_related_crime.pdf.
22. The EEA and Norway grants. Retrieved March 3, 2019, from <https://eeagrants.org/Who-we-are>.
23. The EU Debate in Norway: Left Positions and Recent Developments. Retrieved March 3, 2019, from <https://lexit-network.org/the-eu-debate-in-norway-left-positions-and-recentdevelopments>.
24. The European Consultative Committee. Retrieved March 1, 2019, from <https://www.stortinget.no/en/In-English/International-delegations/the-european-consultative-committee>.
25. Etablering av økonomisk sikkerhet/09.07.2012: <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2011/sep/etablering-av-okonomisk-sikkerhet/id2432416/>

26. Arbeidsmiljø- og sikkerhetsavdelingen. Arbeidsmiljø- og sikkerhetsavdelinga: <https://www.regjeringen.no/no/dep/asd/org/avdelinger/ams/id972/>

Публікації ЗМІ

27. About Aftenposten // Aftenposten. URL: <http://www.aftenposten.no/>

28. About VG // VG. URL.: <http://www.vg.no/>

29. Взаимодействие Норвегии и НАТО // Информационно-аналитический портал НАТО. URL: <http://www.nato.bz/ru/norway.html>

ЛІТЕРАТУРА

Монографії, підручники, посібники

30. Воронов К.В. Евроинтеграция Норвегии: особый курс малой страны. М.: Прогресс-Традиция, 2008. 400 с.

31. Каламбет С.В. Методолія наукових досліджень: Навч. посіб. / С.В. Каламбет, С.І. Іванов, Ю.В. Півняк Ю.В. Дн-вськ: Вид-во Маковецький, 2015. 191 с.

32. Процесс формирования и осуществления внешней политики капиталистических государств / Отв. ред. В. И. Гантман. - М.: Наука, 1981. 33 с.

33. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / за заг. ред. Т. В. Гончарук. Тернопіль, 2014. 272 с.

34. Поздняков Э.А. Внешнеполитическая деятельность и межгосударственные отношения / Отв. Ред. Д. Г. Томашевский. М.: Наука, 1996. 123 с.

35. Dictionnaire Diplomatique. Т. II. Paris: Academie Diplomatique Internationale. 965 p.

36. Nolan J. *Global Engagement: Cooperation and Security in the 21st Century*. Washington DC: The Brookings Institution, 1994. 640 p.

37. Fjaervoll D.J., Klaiber K.P., Chesire J. *The Future Challenges to NATO and to Norwegian Defence and Security Policy // Lectures to The Norwegian Atlantic Commiyyee's 33rd annual Leangkollen 188 Conference, 2 February 1998. – Oslo: The Norwegian Atlantic Committee, Security Policy Library, nr.5, 1998.*

38. Birgitte K. Fonn og Vebjørn Elvebakk, *Med verden som bakteppe: Historien om gründertiden ved NUPI 1959-69*. Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Institutt, 2003. 84 p.

39. Busan B., Wæver O. and de Wilde J. *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner, 1998. 234 p.

40. Hovi J., Malnes R. *Normer og makt: Innføring i internasjonal politikk*. Oslo: Abstrakt Forlag, 2001. 324 p.

41. Wæver O., Buzan B., Kelstrup M. and Lemaître P. *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. London: Pinter, 1993. 256 p.

42. Busan B., Wæver O. and de Wilde J. *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner, 1998. 167 p.

43. Wæver O., Buzan B., Kelstrup M. and Lemaître P. *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. London: Pinter, 1993. 265 p.

Статті

44. Антюшина Н.М. Северная Европа: дивергенция или конвергенция. Анализ двух региональных инструментов (СГБМ и СБЕР) и перспективы третьего («Северное измерение») // ДИЕ. 2001. № 75. С. 34-38.

45. Барна Б.Ю. Європейський економічний простір у системі зовнішньої політики ЄС: норвезька перспектива // Грані. 2016. № 3. С. 73-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2016_3_14.

46. Бокерия С.А. Эволюция приоритетов арктической политики стран Северной Европы (на основе контент-анализа доктринальных документов) // *Via in tempore. История. Политология.* 2020. Т. 47. № 2. С. 416-426.

47. Брайчевська О.А. Україна у зовнішній політиці Королівства Норвегія (2014-2019 рр.) // Актуальні проблеми міжнародних відносин та міжнародного права: матеріали Всеукраїнської наук. онлайн-конф. з міжнародною участю, м. Київ, 29 жовтня 2020 р. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. С. 184-188.

48. Власов В.Г. Зміст та механізми зовнішньої політики сучасної держави // *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки».* 2015. №8 С. 1-14.

49. Гладиш М. «Північний вимір» європейських інтеграційних процесів // *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини.* 2012. Вип. 30. С. 68-77.

50. Дерябин Ю.С. Северное измерение интересы России. ДИЕ. 2000. № 68. С. 14-19.

51. Дзюбан В.В. Арктическая политика Норвегии в XXI веке // *Архонт,* 2019. С. 4-9. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/arkticheskaya-politikanorvegii-v-xxi-veke>.

52. Ковалев А.А. Норвежская арктическая политика безопасности: повестка 2019 года // *Право и политика.* 2020. №2. URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=30332

53. Комлева Н.А. Арктическая стратегия приарктических государств: общее и особенное // *Арктика и Север.* 2011. № 2. С. 19-25.

54. Лук'янова І.О. Концептуальні засади зовнішньополітичної стратегії Королівства Норвегії. *Міжнародні та політичні дослідження.* 2019. Вип. 32. URL: <http://heraldiss.onu.edu.ua/article/view/173849/193826/>

55. Панчак О. Арктична політика Норвегії // Аналітичний центр ADASTRA. 2019. 18 жовтня. URL: <https://adastra.org.ua/blog/arktichna-politika-norvegiyi>

56. Подворна О.Г. Політика Королівства Норвегії щодо регіону Арктики у XXI столітті: специфіка зовнішнього виміру // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Філософія. Соціологія. Політологія: збірник наукових праць. Дніпропетровськ: Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара, 2016. Випуск 6 (34). С. 77-90.

57. Хоменко К. Зовнішня політика Королівства Норвегія у 2018-2021 рр. // Аркасівські читання: гуманітарні дослідження в Європі на сучасному етапі розвитку науки. Матеріали X Міжнародної наукової конференції (20 травня 2022 р.). Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2022.

58. Хоменко К. Політична співпраця Норвегії з Європейським союзом упродовж 2018-2021 рр. // Ольвійський форум – 2022: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі: XIII міжнародна науково-практична конференція червень 2022 р., м. Миколаїв: тези доповідей: Політична наука в Україні та зарубіжжі. Актуальні проблеми міжнародних відносин: глобальний та регіональний аспекти / Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2022.

59. Dregner D.W. Ideas, Bureaucratic Politics and the Crafting of Foreign Policy // American Journal of Political Science. October 2000. Vol. 44. No 4. P. 733-749.

60. Offerdal K. Arctic Energy in EU Policy: Arbitrary Interest in the Norwegian High North // Arctic. 2010. №63(1). P. 30-42.

61. Knudsen O.F. Strategic Analysis and the Management of Power: Johan Jørgen Holst, the Cold War and the New Europe. Basingstoke: MacMillan Press LTD, 1996. 216 p.

62. Riste O. Norway's Foreign Relations – A History. Oslo: Universitetsforlaget, 2001. URL: <https://doi.org/10.1080/034687>.

63. Sperling J. and Kirchner E. Economic security and the problem of cooperation in post-Cold War Europe // Review of International Studies. 1998. Vol.24. № 2. P. 221-237.

64. Stokke K. The Soft Power of a Small State. Discursive Constructions and Institutional Practices of Norway's Peace Engagement. University of Oslo. 2010. URL: https://www.researchgate.net/publication/248707039_The_Soft_Power_of_a_Small_State_Discursive_Constructions_and_Institutional_Practices_of_Norway's_Peace_Engagement

65. Ojanen H. Conclusions: Northern Dimension – Fuel for the EU's External Relations? // Programme on the Northern Dimension of the CFSP, UPI-IEP. Helsinki, 2001. № 12. P. 19-20.

66. Raymond E. Lindgren. Norway and Swedish conditions. Norway-Sweden. Princeton University Press, 1959.

Дисертації

67. Бодрук О.С. Система національної та міжнародної безпеки в умовах формування нового світового порядку: 1991-2001 роки. Автореферат дисертації. К., 2003. 24 с.

68. Пугачова Д.В. Зовнішня політика країн Скандинавії у сфері безпеки та оборони у постбіполярний період: дис. канд. політ. наук: 23.00.04. 2017. 198 с.